JSHSR

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

AĞUSTOS 2022 Cilt: 9 Sayı: 86

International Journal of Social & Humanities Sciences Research

Uluslararası Hakemli Dergi

ISSN 2459-1149

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)
Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

ISSN: 2459-1149 jshsr.org Volume/Cilt: 9 Issue/Sayı: 86

JENERİK / GENERIC PAGE

JSHSR (İnternational Journal of Social & Humanities Sciences Research) uluslararası hakemli bir dergi olup ayda 1 kez yayınlanır. Dergimizin web sayfası üzerinden yeni üye kaydıyla mesaj gönderebilir, yayın ve / veya tahkim kurullarında yer alabilirsiniz.

JSHSR dergisi, sosyal bilimlerin her alanından yazı yayınlayan bir dergidir. Bu çerçevede özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, röportajlar, kitap, makale, sempozyum, panel ve bilimsel etkinlik tanıtma çalışmaları ile nekroloji metinleri yayınlar. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayınlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirileri de yayınlanabilir. Ancak bu yayın etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir. Yayınlanması için JSHSR dergisine gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur, yayınlanan her türlü materyalin fikri mülkiyet hakkı JSHSR dergisine aittir. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz. JSHSR dergisi, yayınlamış olduğu metinleri çeşitli mecralarda yayınlayabilir. Dergiye gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez. JSHSR dergisinin yayın dili Türkçe olmakla birlikte İngilizce, Fransızca, Almanca, Farsça, Arapça vb. dillerden gelen yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur ve hakemler tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayınlanır.

DERGİ YÖNETİMİ / JOURNAL ADMINISTRATION

Doç. Dr. Ayten MEHDİYEVA
Editor
Öğr. Gör. Muzaffer Şükrü FETTAHLIOĞLU
Editör Yardımcısı

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ali AKSOY	İnönü Üniversitesi / TÜRKİYE
Professor Ali AZAD	United Arab Emirates University / UAE
Professor Askar CHOUDHURY	Illinois State University, Illinois / USA
Professor Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Ercan OKTAY	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Fazlı ARSLAN	İstanbul Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Feyzullah EROGLU	Pamukkale Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Professor Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Professor Junaid M. SHAIKH	Curtin University of Technology / MALAYSIA
Professor Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE
Professor Mieczysław W. SOCHA	Warsaw University / POLAND
Professor Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Professor Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mustafa PAKSOY	Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN	Başkent Üniversitesi / TÜRKİYE
Professor Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Professor Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Recep KÖK	Dokuz Eylül Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Sabahat BAYRAK KÖK	Pamukkale Üniversitesi / TÜRKİYE
Professor Singh MANJARI	Indian Institute of Management / INDIA
Prof. Dr. Yusuf KARAKILÇIK	İnönü Üniversitesi / TÜRKİYE

YAYIN KURULU / PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Bülent OZ	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Esin KUHEYLAN	Dokuz Eylül Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT	Yozgat Bozok Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU	Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Shpresa HOXHA	Prishtina University / KOSOVA
Prof. Dr. Tahir AKGEMCI	Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Aslı OZDEMIR	Dokuz Eylül Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Ayşegül TÜRK	Hacı Bayram Veli Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Besa Havziu İSMAİLİ	Sate University of Tetova / MAKEDONYA
Doç. Dr. Betül ALTAY TOPCU	Erciyes Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Burhanettin COSKUN	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Dilek PENPECE	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniv. / TÜRKİYE
Doç. Dr. Dündar KOK	Pamukkale Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Gülbin ÇETİNKALE DEMİRKAN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Haluk DUMAN	Aksaray Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Hasan GÜL	Ondokuz Mayıs Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Melih OZCALIK	Celal Bayar Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Morsheda HASSAN	Grambling State University / USA
Doç. Dr. Ömer ALKAN	Atatürk Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Sevgi SÜMERLİ SARIGÜL	Kayseri Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Zübeyir TURAN	Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Deniz AKGUL	Ahi Evran Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Gülcan BAŞAR	Giresun Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Özgül UYAN	İstanbul Aydın Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Selcen KÖK	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE

ULUSLARARASI TEMSİLCİLER / INTERNATIONAL REPRESENTATIVE

Professor Askar CHOUDHURY	Illinois State University, Illinois / USA
Professor Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Professor Junaid M. SHAIKH	Curtin University of Technology / MALAYSIA
Professor Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Professor Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Professor Mieczysław W. SOCHA	University of Warsaw / POLAND
Professor Mohga BASSIM	University of Buckingham / UNITED KINGDOM
Professor Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Professor Singh MANJARI	Indian Institute of Management / INDIA

İNDEKSLER / INDEXED & IN LISTED

Social Science Research Network (SSRN)	International Index Copernicus
ResearchBible (Academic Resource Index)	Advanced Science Index
Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)	Directory of Research Journals Indexing (DRJI)
Root İndexing (RI)	İnfoBase Index
Crossref	SJI Factor
Scientific Indexing Services (SIS)	WorldCat
Scientific World Index	
Sosyal Bilimler Atıf Dizini (SOBIAD)	

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)
Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 24.07.2022
Published /Yayınlanma 30.08.2022
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Doğan, İ., Öncü, S., Sayın, F. & Kayalı, N. (2022). Faizsiz finans denetim standartlarına uyum düzeylerinin finansal performans üzerindeki etkisi: Uluslararası bir uygulama örneği. *Journal of Social and Humanities Sciences Research, 9*(86), 1483-1505.
http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3188

Öğr. Gör. Dr. İrem DOĞAN
https://orcid.org/0000-0002-5669-4019
Balıkesir Üniversitesi, Bigadiç Meslek Yüksekokulu, Balıkesir / TÜRKİYE

Prof. Dr. Semra ÖNCÜ
https://orcid.org/0000-0003-2315-5438
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Manisa / TÜRKİYE

Doç. Dr. Ferhan SAYIN
https://orcid.org/0000-0003-1209-7113
İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir / TÜRKİYE

Doç. Dr. Nilgün KAYALI
https://orcid.org/0000-0001-6535-5847
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Manisa / TÜRKİYE

Issue/Sayı: 86 Volume/Cilt: 9 jshsr.org ISSN: 2459-1149

FAİZSİZ FİNANS DENETİM STANDARTLARINA UYUM DÜZEYLERİNİN FİNANSAL PERFORMANS ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ULUSLARARASI BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ[1]

IMPACT OF COMPLIANCE LEVELS WITH INTEREST-FREE FINANCE AUDIT STANDARDS ON FINANCIAL PERFORMANCE: A CASE STUDY OF INTERNATIONAL PRACTICE

ÖZET

Günümüze kadar ciddi bir büyüme eğilimi gösteren katılım bankalarının, söz konusu büyümeyi sürdürebilmesi için sağlıklı yürütülen denetim faaliyetine ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü muhasebe bilgi kullanıcıları tarafından talep edilen güvenilir bilgi, ancak sağlıklı yürütülen bir denetim faaliyeti ile sağlanmaktadır. Bir denetim faaliyetinin sağlıklı yürütülerek, kaliteli sonuçlar vermesi ise belirlenen denetim standartlarına uyum ile ölçülmektedir. Bu çalışmanın amacı, AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını aktif olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum düzeylerinde artış yaşanması durumunda finansal performanslarında da artış yaşanıp, yaşanmayacağının tespit edilmesidir. Böylece, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının, KGK tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartları ile uyumlu denetim faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlaması durumunda, finansal performanslarında artış yaşanıp, yaşanmayacağı konusunda öngörü oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda çalışmamızda öncelikle, katılım bankalarının denetim standartlarına uyum düzeylerinin tespit edilebilmesi için 2011- 2020 yılları arasında Durum Analizi (Case Study) Yöntemi kullanılmıştır. Daha sonra ise finansal performanslarının tespit edilmesi amacı ile TOPSIS Yönteminden yararlanılmıştır. Çalışma sonuçları doğrultusunda, AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan katılım bankalarında, denetim standartlarına uyum düzeylerinin artması ile finansal performanslarında da artış yaşandığı tespit edilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Faizsiz Finans Denetim Standartları, Finansal Performans.

ABSTRACT

Participation banks, which have seen a substantial growth pattern until now, require healthy audit practices to sustain this growth. Because reliable information requested by accounting information users is only provided through a healthy audit practice. On the other hand, the audit practice being carried out in a healthy manner and yielding quality results is measured with compliance with auditing standards. From this standpoint, the present study aims to determine whether the participating banks

[1] Bu çalışma, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi İrem DOĞAN tarafından 22.07.2022 tarihinde savunulan "Katılım Bankalarının Denetim Standartlarına Uyum Düzeylerinin Finansal Performans Üzerindeki Etkisi" konulu doktora tezinden üretilmiştir.

operating in countries that actively apply the Interest-Free Finance Audit Standards published by AAOIFI will experience an improvement in their financial performance if their compliance levels with the Interest-Free Finance Audit Standards are increased. Therefore, an attempt has been made to predict whether or not the financial performance of our country's participation banks would increase if they began implementing audit activities in compliance with the Interest-Free Finance Standards published by KGK. In this direction, the Case Study Method was employed between 2011 and 2020 to establish the level of compliance of the participating banks with audit standards. Then, the TOPSIS Method was utilized to determine their financial performance. In accordance with the study's findings, it was concluded that the financial performance of the participating banks that voluntarily (gradually) applied the Interest-Free Finance Audit Standards published by AAOIFI increased in line with their compliance with the audit standards.
Keywords: Participation Banking, Interest-Free Financial Auditing Standards, Financial Performance.

1. GİRİŞ

Katılım bankaları benimsemiş oldukları faizsizlik prensipleri ile diğer bankacılık türlerinden ayrılmaktadırlar. Söz konusu faizsizlik prensibi literatürde "Temel Kural" olarak nitelendirilmektedir. Bu kapsamda katılım bankaları, kar – zarar ortaklığı esasına göre faaliyetlerini gerçekleştiren bankalardır. Bu durum, faiz hassasiyeti olan kişilerin fonlarının atıl kalmaması ve ülke ekonomisine katkı sağlaması amacını taşımaktadır. Katılım bankalarının tabi oldukları bağımsız denetim faaliyetleri, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayımlanan Bağımsız Denetim Standartları (BDS) kapsamında yürütülmektedir. Ancak BDS'ler faizsizlik prensiplerini benimsememektedirler. Bu şekilde, bağımsız denetim faaliyetleri BDS' ler çerçevesinde gerçekleştirilen katılım bankalarının faaliyetleri faizsizlik prensipleri çerçevesinde gerçekleştirilmekte ve bağımsız denetim açısından faizsizlik prensiplerini benimsemeyen diğer bankacılık türleri ile aynı standartlara tabi olmaktadırlar. Ülkemizde 2019 yılında The Accounting and Auditing Organization For Islamic Financial Institutions (AAOIFI) tarafından yayımlanan ve KGK tarafından çevirisi yapılarak katılım bankalarının ihtiyari kullanımına sunulan Faizsiz Finans Denetim Standartları yayımlanmıştır. Standartların amacı, faaliyetlerini faizsizlik prensipleri çerçevesinde gerçekleştiren katılım bankalarının, bağımsız denetimlerinin de faizsizlik prensipleri çerçevesinde gerçekleştirilmesidir. Bu noktada, aktif olarak söz konusu faizsizlik prensipleri doğrultusunda bağımsız denetim faaliyetleri yürütülen ve farklı ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları üzerinde araştırma yapılarak, ülkemize öngörü oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu noktada çalışmanın amacı, farklı ülkelerde aktif olarak Faizsiz Finans Denetim Standartları çerçevesinde bağımsız denetim faaliyetleri yürüten katılım bankalarının söz konusu standartlara uyum düzeyinin artması ile finansal performanslarında artış yaşanıp yaşanmayacağını ortaya koymaktır. Farklı ülke deneyimlerinden yola çıkılan çalışmanın; ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarına, araştırmacılara ve diğer muhasebe bilgi kullanıcılarına yol gösterici nitelikte olması beklenmektedir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Katılım bankaları finansal sektör içerisinde yer alan ve tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları faizsizlik prensipleri çerçevesinde ticaret ve sanayide değerlendiren bankacılık türüdür. Başka bir açıdan katılım bankaları, oluşan kar veya zararı tasarruf sahipleri ile paylaşan bankalardır (Durmuş ve Ayaydın, 2015: 81). Bu noktada, katılım bankaları ile ilgili hem ülkemiz literatürü hem de uluslararası literatür incelendiğinde oldukça fazla sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Bunlardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Katılım bankaları ile mevduat bankalarını karşılaştıran çalışmalar açısından literatür incelendiğinde; Batır (2016), Khan (2016) ve Sucu (2019) yapmış oldukları çalışmalarında panel veri analizi yöntemini kullanmışlardır. Batır (2016), mevduat bankaları ile katılım bankaları için farklı sonuçlar elde edildiğini ve bu sebeple her iki bankacılık türü için ayrı bir değerlendirme yapılması gerektiğini belirtirken, Khan (2016), katılım bankalarının mevduat bankalarından daha etkin olduğunu ifade etmiştir. Sucu (2019) ise takipteki krediler oranı ve bankacılık sektörünün gelişmişlik düzeyinin, hem katılım bankalarının hem de mevduat bankalarının finansal performansları üzerinde negatif yönde bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmasında oran analizi yöntemini kullanan Demir (2015), aktif, özkaynak, mevduat ve krediler noktasında katılım bankalarının mevduat bankalarına göre daha hızlı bir büyüme seyri gösterdiğini tespit etmiştir. Karataş (2016) tarafından yapılan çalışmada; Gri İlişkisel Analiz, Topsis ve Vikor Analizleri kullanılmıştır. Çalışma sonuçları doğrultusunda, Gri İlişkisel Analiz Yöntemine göre en yüksek performansa sahip olan bankanın Türkiye Vakıfbanklar Bankası T.A.O. olduğunu belirtirken, en düşük performansa sahip olan bankanın ise Şerkerbank T.A.Ş. olduğunu belirtmiştir. Çalışmada kullanılan bir diğer analiz olan Topsis yöntemine göre; en yüksek performansa sahip olan bankanın Gri İlişkisel Analiz Yönteminde olduğu gibi Türkiye Vakıfbanklar Bankası olduğunu tespit ederken, en düşük performansa sahip olan bankanın Asya Katılım Bankası A.Ş. olduğunu ifade etmiştir. Çalışmada kullanılan son analiz olan Vikor Analizine

göre ise, en yüksek performansa sahip olan bankanın Denizbank A.Ş. olduğunu belirtirken, en düşük performansa sahip olan bankanın Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. olduğunu ifade etmiştir. Parlakkaya ve Çürük (2011), Lojistik Regresyon Modelini kullanarak, Katılım bankalarının mevduat bankalarına göre mevduat elde etme ve kredi kullandırma faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmadığını ifade etmişlerdir. Öndeş, Çalı, Aydın & Muti (2020), Electre Yöntemini kullanmışlardır. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.' nin Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'ye ve Şekerbank T. A. Ş.' ye karşı, Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.' nin Şekerbank T.A.Ş.'ye karşı, Türkiye Ekonomi Bankası A.Ş.' nin Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.' ye karşı ve ING Bank'ın Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'ye karşı mutlak üstünlük sağladığını tespit etmişlerdir. Çöllü (2021), katılım bankaları ile mevduat bankalarının finansal performansının değerlendirilmesi için Covid- 19 salgının etkisini göz önünde bulundurmuştur. Bu kapsamda, hem katılım bankalarında hem de geleneksel bankalarda salgının olumsuz etkisinin sınırlı düzeyde olduğunu tespit etmiştir.

Ülkeler arası karşılaştırma yaparak finansal performansların ölçülmesini inceleyen çalışmalar; Nademi (2017), Darwonto ve Chariri (2019) ve Demirtaş (2019) tarafından Panel Veri Analizi Yöntemi kullanılmıştır. Nademi (2017), maliyet gelir oranının yükselmesinin aktif karlılığını ve özkaynak karlılığını negatif yönlü etkileyeceğini, Öz kaynak/varlık oranının, aktif karlılığını istatistiksel açıdan anlamlı olduğunu ancak, gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYİH), döviz kuru ve karlılık arasında belirgin bir ilişki tespit edilmediğini ifade etmiştir. Darwonto ve Chariri (2019) tarafından yapılan çalışmada, Danışma Kurulunun çok disiplinli yönetimle görevini icra etmesinin finansal performans üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirtirken, aktif karlılığı ile sermaye yeterlilik oranı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamadığını tespit etmişlerdir. Demirtaş (2019), Bahreyn, Bangladeş, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Katar, Kuveyt, Malezya, Mısır, Pakistan, Sudan, Suudi Arabistan, Türkiye, Umman ve Ürdün' de faaliyet gösteren katılım bankalarının 2008- 2018 yıllarını kapsayan bir araştırma yapmıştır. Çalışma sonuçları doğrultusunda, katılım bankalarının kar payı dışında kalan gelirlerini belirli bir noktaya kadar azaltması ile birlikte kar payı dışında kalan faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ile ve kredi kayıp karşılığının azaltılması ile performanslarını arttırabileceğini ifade etmiştir. Ekhulive (2018) ve Sufian ve Noor (2009) tarafından yapılan çalışmalarda Veri Zarflama Analizi Yöntemi kullanılmıştır. Ekhulive (2018), Ülkemizde ve Malezya'da faaliyet gösteren katılım bankalarının etkinlik ve performanslarını incelemiş ve ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının etkinliklerinin ve karlılıklarının Malezya'da faaliyet gösteren katılım bankalarından daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Abdi (2018), Aghasi (2019) ve Kınık (2019) yapmış oldukları çalışmalarda ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal performanslarını TOPSIS Yöntemi ile değerlendirmiş olup, Gezen (2019), Entopi ve Waspas Yöntemlerini kullanarak, 2010 – 2017 yılları finansal verileri kullanılarak yapılan analiz sonuçlarında, 2010 – 2015 yılları arasında en iyi performans gösteren katılım bankasının Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olduğunu belirtirken, 2016 ve 2017 yıllarında en iyi performans gösteren katılım bankasının Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olduğunu ifade etmiştir.

AAOIFI Standartlarını konu alan çalışmalar incelendiğinde; Ağkan (2018), Albarrak ve Halaby (2019), Çemberlitaş, (2019), Ersoy ve Süner (2019), Hidayet (2014), Mukhlisin ve Antonio (2018) ve Ullah (2013) çalışmalarında katılım bankalarının söz konusu standartlara uyum düzeylerini Durum Analizi Yöntemi ile incelemiş ve ülkemizde uygulanabilirliğini değerlendirmişlerdir.

Abduuatif (2007), Yıldırım ve Çakar (2016), Kızıltepe ve Yardımcıoğlu (2017) ve Yatbaz (2019) çalışmalarında, Anket Yöntemini kullanarak; katılım bankası çalışanları, personeli veya diyanet personelinin katılım bankası algılarını ölçmüşlerdir. Çalışma sonuçları doğrultusunda, ülkemizde katılım bankacılığının algısının arttırılması gerektiğine ve faiz hassasiyetine vurgu yapmışlardır.

Katılım bankacılığı ile ilgili hem ulusal literatür hem de uluslararası literatür incelendiğinde, oldukça fazla sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Ülkemiz literatürü açısından, katılım bankacılığı ile ilgili yapılmış olan çalışmaların genel olarak üç alanda toplandığı dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, katılım bankalarının tarihsel gelişimi ve mevduat bankaları ile karşılaştırılmasını içeren teorik çalışmalardır. İkincisi, çeşitli rasyo analizleri yardımıyla katılım bankalarının finansal performanslarının değerlendirilmesi ve yıllar itibari ile karşılaştırılmasıdır. Son alan ise, anket çalışması aracılığı ile katılım bankası çalışanlarının ve katılım bankası müşterilerinin algılarının ölçülmesidir. Ancak uluslararası literatür incelendiğinde, katılım bankası ile ilgili yapılan çalışmaların yoğunlukla AAOIFI tarafından yayımlanan muhasebe, etik ve yönetişim standartlarına uyumu ölçer

ampirik çalışmalar olduğu dikkat çekmektedir. Ancak, direkt olarak AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarının uyum düzeyi ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya da uluslararası alanda ve çalışmanın tamamlandığı dönemler itibari ile rastlanmamıştır. Bununla birlikte, ülkemizde ise, katılım bankacılığı ile ilgili yapılan çalışmalarda söz konusu standartlara hiç değinilmemiş veya çalışma içerisinde teorik olarak değinilmiştir. Son yıllarda ülkemizde yapılan çalışmalarda ise, AAOIFI tarafından yayımlanan standartlar arasından genellikle muhasebe standartları arasından seçim yapılarak ülkemizdeki uygulanabilirliği incelenmiştir. Uluslararası alanda özellikle 2018 yılı ve sonrası dönemde AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Muhasebe, Etik ve Yönetişim Standartlarının, katılım bankalarının finansal performansını ve kurumsal yönetim yapısının kalitesini arttırıp, arttırmadığı yoğun olarak tartışılmaktadır. AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartları ise yukarıda söz edilen ampirik çalışmaların içerisinde genellikle bağımsız değişken olarak yer almakta ancak, direkt olarak etkisi incelenmemektedir.

Çalışmamızda, AAOIFI tarafından yayımlanan denetim standartlarının uygulanması durumunda katılım bankalarının finansal performanslarında artış yaşanıp, yaşanmayacağı incelenmiştir.

2.1. Çalışmanın Amacı

KGK tarafından ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının kullanımına ihtiyari olarak sunulan ve AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarının katılım bankaları tarafından henüz uygulanmadığı görülmektedir. Ancak, yapılan literatür taraması sonucunda, denetim standartlarının uluslararası alanda yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, çalışmamızın ana amacı, aktif olarak AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının standartlara uyum düzeyinin artması ile finansal performanslarında artış yaşanıp yaşanmayacağının tespit edilmesidir.

2.2. Çalışmanın Önemi

"Çalışmanın Amacı" başlığı altında da belirtildiği üzere, KGK tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartları, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından henüz uygulanmamaktadır. Bu sebeple, araştırma sorularımız çerçevesinde kurulan araştırma hipotezlerinin test edilmesinde kullanılan yöntemler için seçilen örnekleme, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının dahil edilmesi mümkün olmamıştır. Sekiz farklı ülkede faaliyet gösteren katılım bankaları çalışma örneklemine dahil edilerek, araştırma hipotezleri test edilmiş ve sonuçları yorumlanmıştır.

Bu sebeple, çalışmadan elde edilen sonuçlar AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını denetim faaliyetlerinde aktif olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal performanslarını arttırıp arttırmadığı konusunda bilgi vermektedir. Bu noktada çalışma, önümüzdeki dönemlerde ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının da AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını uygulamaları durumunda finansal performanslarında artış yaşanıp yaşanmayacağı konusunda bir fikir sunmaktadır. Aynı zamanda, literatür incelendiğinde, katılım bankalarının finansal performanslarının incelenmesi amacıyla TOPSIS Yönteminden sıkça yararlanıldığı görülmektedir. Ancak, katılım bankalarının denetim standartlarına uyum düzeylerinde meydana gelen değişikliğin finansal performanslarını arttırıp arttırmayacağının ölçülmesi amacıyla çok kriterli karar verme yöntemlerinin kullanıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu noktada, farklı ülke deneyimlerinden yola çıktığımız çalışmamız özgün bir çalışma olup, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankaları, araştırmacılar ve diğer muhasebe bilgi kullanıcıları için yol gösterici niteliğindedir.

2.3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada nitel ve nicel yöntemler kullanılmıştır. Öncelikle, AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartları incelenerek, Faizsiz Finans Denetim kriterleri belirlenmiştir. Çalışma örneklemimize dahil olan katılım bankalarının 2011 – 2020 yılları itibari ile Faizsiz Finans Denetim kriterlerine uyum düzeyleri araştırılmıştır.

Daha sonra çalışma örneklemimize dahil olan katılım bankalarının finansal performanslarının belirlenmesi amacı ile çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan TOPSIS Yöntemi kullanılmıştır.

Daha sonra Durum Analizi (Case Study) ve TOPSIS Yönteminden elde edilen sonuçlar karşılaştırılarak, araştırma hipotez sonuçlarımız belirlenmiştir.

3. ARAŞTIRMA SORULARI ve HİPOTEZLERİ

Uluslararası alanda yapılan literatür taraması sonucunda farklı ülkelerin farklı standartları benimsediği tespit edilmiştir. Örneğin; Bahreyn, Umman ve Suriye' de faaliyet gösteren katılım bankaları zorunlu olarak AAOIFI tarafından hazırlanan muhasebe ve denetim standartlarına uyum göstermektedir. Malezya ve Endonezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları ise AAOIFI tarafından hazırlanan standartları baz alarak, geliştirdikleri kendi ülke standartlarını uygulamaktadırlar. Diğer açıdan; Dubai, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Katar, Güney Afrika, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan[2], Birleşik Krallık ve Kuzey Amerika gibi Müslüman nüfusun yer aldığı ülkelerdeki katılım bankaları, gönüllü (aşamalı) olarak AAOIFI tarafından hazırlanan muhasebe ve denetim standartlarına uyum göstermektedirler (Ağkan,2018: 242). Bu bilgiler doğrultusunda çalışmamızda aşağıdaki sorular araştırma konusu yapılmıştır.

1.Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını zorunlu olarak uyum göstererek denetim faaliyetlerini gerçekleştirmeleri finansal performanslarını arttırır mı?

2.Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait Faizsiz Finans Denetim Standartlarını oluşturarak uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırır mı?

3.Katılım Bankalarının herhangi bir yasal zorunluluğu olmadan, gönüllü (aşamalı) bir şekilde AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırır mı?

Çalışmada oluşturulan ve yukarıda açıklanan üç soru çerçevesinde araştırma konusu ile ilgili hipotezler belirlenmiştir. Çalışma hipotezleri aşağıda yer aldığı gibidir.

H01: Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını zorunlu olarak uyum göstererek, denetim faaliyetlerini gerçekleştirmeleri finansal performanslarını arttırmayabilir.

H1: Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını zorunlu olarak uyum göstererek denetim faaliyetlerini gerçekleştirmeleri finansal performanslarını arttırabilir.

HO2: Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait Faizsiz Finans Denetim Standartlarını oluşturup uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırmayabilir.

H2: Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait Faizsiz Finans Denetim Standartlarını oluşturup uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırabilir.

HO3: Katılım Bankalarının herhangi bir yasal zorunluluğu olmadan, gönüllü (aşamalı) bir şekilde AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırmayabilir.

H3: Katılım Bankalarının herhangi bir yasal zorunluluğu olmadan, gönüllü (aşamalı) bir şekilde AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırabilir.

4. ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Araştırma hipotezlerinin test edilebilmesi amacı ile çalışma örnekleminin seçimi için; Bahreyn, Umman ve Suriye, Malezya, Endonezya, Dubai, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Katar, Güney Afrika, Suudi

[2] Pakistan' ın AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını uygulama biçimi açısından yapılan açıklamalarda literatürde bir birlik yoktur. Ağkan (2018) tarafından yapılan çalışmada, Pakistan' ın AAOIFI tarafından yayımlanan faizsiz finans standartlarını zorunlu olarak uyguladıklarına yer verilirken, Ersoy ve Süner (2019) tarafından AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans standartlarını baz alarak Pakistan' da özgü faizsiz finans standartlarını yayımladıklarını belirtmişlerdir. Pakistan' a dair yapılan literatür taraması sonucunda Pakistan' ın 2015 yılından itibaren aşamalı ve gönüllü bir şekilde AAOIFI ile uyumlu finansal raporlama ve denetim faaliyetini gerçekleştirdiği ifade edilmiştir (URL1). Aynı zamanda, Pakistan' da faaliyet gösteren bir katılım bankasının 2020 yılı Danışma Kurulu Raporunda, bir sonraki takvim döneminden itibaren AAOIFI tarafından yayımlanan standartların zorunlu olarak uygulanmaya başlanacağı ifadesine yer verilmesinden dolayı çalışma kapsamımızda, Pakistan AAOIFI tarafından yayımlanan standartları gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan bir ülke olarak değerlendirilmiştir.

Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan, Birleşik Krallık ve Kuzey Amerika' da faaliyet gösteren katılım bankalarının tamamı çalışmamızın anakütlesini oluşturmaktadır. Çalışma anakütlesi belirlendikten sonra söz konusu ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının 2011 ila 2020 yılları arasındaki on yıllık periyotta kesintisiz olarak faaliyet gösteriyor olması, söz konusu periyot boyunca bağımsız denetime tabi olması ve söz konusu yıllar itibari ile faaliyet raporlarına, danışma kurulu raporlarına, bağımsız denetim raporlarına, finansal durum tablolarına, kapsamlı gelir tablolarına, özkaynak değişim tablolarına, nakit akış tablolarına, ve dipnotlarına ulaşılabiliyor olması gözetilmiştir.

Çalışma kısıtlarında da açıklandığı üzere, çalışma örneklemimizi belirlerken, yukarıda sayılan koşullar gözetilerek çalışma örneklemine ulaşılabilmesi için yapılan incelemede, bazı katılım bankalarının düzenli finansal raporlama yapmadıkları tespit edilmiştir. Çalışma yıllarımızı oluşturan 2011- 2020 yılları arasında düzensiz finansal raporlama yapan dolayısı ile çalışmamızın tamamlanabilmesi için ihtiyaç duyulan verilere kısmen de olsa (finansal tablolarına ulaşılabiliyorken faaliyet raporlarına ulaşılamayan, faaliyet raporlarına ulaşılabiliyorken danışma kurulu ile ilgili bilgilere ulaşılamayan) katılım bankalarının tamamı ve yine çalışmamızın tamamlanabilmesi için ihtiyaç duyulan verilerin tamamına ulaşılamayan katılım bankaları ile araştırma yıllarımızı oluşturan 2011 – 2020 yıllarında kesintisiz olarak bağımsız denetime tabi olmayan katılım bankaları çalışma kapsamına dahil edilmemiştir.

Aynı zamanda, çalışma örneklemimizi belirlerken tespit ettiğimiz bir durum ise farklı ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal ve finansal olmayan verilerine yıllar itibari ile ulaşılabilmesi için tek bir çatı altında birleştiren ücretsiz ve resmi bir platformun olmamasıdır. Bu sebeple çalışma örneklemimizi oluşturabilmek için söz konusu ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının tek tek web sayfaları incelenerek, ihtiyaç duyulan verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu inceleme sırasında web sayfalarına ulaşılamayan katılım bankaları da çalışma örneklemimize dahil edilmemiştir.

Yukarıda sayılan kısıtlamalardan sonra çalışma örneklemimize dahil olan katılım bankası sayısı 30 olup, aşağıdaki tabloda katılım bankası adlarına ve hangi ülkelerde faaliyet gösterdiklerine yer verilmiştir.

Tablo 1: Çalışma Örneklemine Dahil Olan Katılım Bankaları ve Faaliyet Gösterdikleri Ülkeler

BANKA ADI	FAALİYET GÖSTERDİĞİ ÜLKE
1.Al Baraka Banking Group	Bahreyn
2.Al Salam Bank	Bahreyn
3.Bahrain Islamic Bank	Bahreyn
4.Khaleeji Commercial Bank	Bahreyn
5.ABC Islamic Bank	Bahreyn
6.Liquidity Management Centre	Bahreyn
7.Dubai Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri
8.Sharjah Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri
9.Qatar Islamic Bank	Katar
10.Masraf Al Rayan	Katar
11.Qatar First Bank	Katar
12.Meezan Bank	Pakistan
13.BankIslami Pakistan	Pakistan
14.MCB Islamic Bank	Pakistan
15.Alinma Bank	Suudi Arabistan
16.Bank AlBilad	Suudi Arabistan
17.Bank AlJazira	Suudi Arabistan
18.Jordan Islamic Bank	Ürdün
19.Islamic International Arab Bank	Ürdün
20.Safwa Islamic Bank	Ürdün
21.Maybank Islamic	Malezya
22.CIMB Islamic Bank	Malezya
23.RHB Islamic Bank	Malezya
24.Hong Leong Islamic Bank	Malezya
25.Affin Islamic Bank	Malezya
26.Bank Muamalat Malaysia	Malezya
27.Ocbc Al-Amin Bank	Malezya
28.Bank Muamalat Indonesia	Endonezya
29.Bank BNI Syariah	Endonezya
30.Bank Panin Dubai Syariah	Endonezya

Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Pakistan, Suudi Arabistan, Ürdün, Malezya ve Endonezya olmak üzere sekiz (8) farklı ülkede faaliyet gösteren katılım bankaları dahil edilmiştir. Bahreyn' de faaliyet gösteren altı (6), Birleşik Arap Emirlikleri' nde faaliyet gösteren iki (2), Katar' da faaliyet gösteren üç (3), Pakistan' da faaliyet gösteren üç (3), Suudi Arabistan' da faaliyet gösteren üç (3),

Ürdün' de faaliyet gösteren üç (3), Malezya' da faaliyet gösteren yedi (7) ve Endonezya' da üç (3)[3] olmak üzere toplam otuz (30) katılım bankasının varlığı söz konusudur.

Bu doğrultuda, araştırmanın ilk bölümü olan Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum kriterlerinin belirlenmesi aşamasında elde edilen veri sayısı 7.800'dür (30*10*26)[4]. Araştırmanın ikinci bölümünde ise katılım bankalarının finansal performanslarının tespit edilebilmesi amacı ile kullanılan TOPSIS Yönteminden elde edilen veri sayısı 3.000' (30*10*10)[5] olmak üzere toplamda çalışmadan elde edilen veri sayısı 10.800' dür.

5. ÇALIŞMADA KULLANILAN YÖNTEMLERİN İNCELENMESİ

Çalışmada, katılım bankalarının AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum düzeylerinin ölçülmesi amacı ile Durum Analizi (Case Study) Yöntemi kullanılmıştır. Finansal Performanslarının ölçülmesi için ise TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) Yöntemi kullanılmıştır.

5.1. Katılım Bankalarının AAOIFI Tarafından Hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarına Uyum Düzeylerinin Ölçülmesi

AAOIFI tarafından belirlenen Faizsiz Finans Denetim Standartları, çalışma örneklemine dahil olan katılım bankaları tarafından yayımlanan Danışma Kurulu[6] Raporları, yine çalışma örneklemine dahil olan katılım bankaları tarafından yayımlanan yıllık faaliyet raporları ve bağımsız denetim raporları incelenerek katılım bankalarının hem dönem içerisinde faaliyetlerini gerçekleştirirken hem de denetim faaliyetleri gerçekleştirilirken uymaları beklenen kriterler belirlenmiştir. Faizsiz Finans Denetim Standartları uyarınca kriterlerin belirlenebilmesi incelenen ve AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: AAOIFI Tarafından Yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartları

AS 1	Denetimin Amacı ve İlkeleri
AS 2	Denetçi Raporu
AS 3	Denetim Sözleşmesi Şartları
AS 4	Bağımsız Denetçi Tarafından Faizsiz Finans Kuralları ve İlkelerine Uyumun Bağımsız Denetçi Tarafından Test Edilmesi
AS 5	Denetçinin Finansal Tabloların Denetiminde Hile ve Hatayı Dikkate Alma Sorumluluğu
AS 6	Harici Faizsiz Finans Denetimi
(2)	(2) Numaralı Denetim Rehber Notu – Denetim Raporu
GS 1	Danışma Kurulu: Atama, Oluşum ve Rapor
GS 2	Faizsizlik İncelemesi
GS 4	Faizsiz Finansal Kurumlar için Denetim ve Yönetim Komitesi
GS 5	Danışma Kurulunun Bağımsızlığı
GS 6	Faizsiz Finans Kuruluşları için Yönetim İlkeleri Beyanı
GS 7	Faizsiz Finans Kurumları için Yönetim İlkeleri Beyanı
GS 8	Merkezi Danışma Kurulu
GS 9	Faizsiz Finans Uyum İşlevi
GS 10	Faizsiz Finansal Kurumlar için Faizsizlik Prensiplerine Uyum ve Güvence Derecelendirmeleri
GS 11	Dahili Faizsizlik Denetimi
GS 12	Sukuk Denetimi
GS 13	Vakıf Yönetimi
(GS 13)	Vakıf Yönetimine İlişkin Kılavuz Notu
-	Etik Kurallar

Kaynak: URL2'den tablo haline dönüştürülmüştür.

Tablo 2' de görüldüğü üzere, AAOIFI tarafından etik kurallar ve dahil olmak üzere (notlar hariç), 19 adet Faizsiz Finans Denetim Standardı yayımlanmıştır. Standartlar "A" ve "G" kodlu olarak sınıflandırılmışlardır. "A" Kodlu standartlar, daha çok bağımsız denetçi ile ilgili standartları içermekte iken, "G" Kodlu standartlar genellikle Danışma Kuruluna yönelik standartları içermektedirler. Çalışma amacımız doğrultusunda, 19 standardın tamamı incelenmemiştir. İncelenmeyen standartlar; GS 12

[3] Çalışma kısıtlarında da açıklandığı üzere, Endonezya' da faaliyet gösteren ve verilerine ulaşılabilen katılım bankası sayısının 3 (Üç)' den fazla olmasına rağmen çalışma örneklemine sadece 3 (Üç) banka dahil edilebilmiştir. Bunun sebebi ise Endonezya' da faaliyet gösteren katılım bankalarının çalışmanın tamamlanabilmesi için ihtiyaç duyulan verilere ait bilgileri sadece Endonezca dili ile yayımlamasıdır.

[4] 30: Örnekleme Dahil Olan Banka Sayısı
10: Yıl
26: Kriter Sayısı

[5] 30: Örnekleme Dahil Olan Banka Sayısı
10: Yıl
10: Kullanılan Rasyo Sayısı

[6] KGK tarafından yayımlanan ve ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının ihtiyari olarak kullanımına sunulan faizsiz finans denetim standartlarında, bankaların bünyelerinde kurmaları gereken ve yıl içerisinde katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin faizsizlik prensipleri doğrultusunda gerçekleşip gerçekleşmediğinin denetimini yaparak bununla ilgili görüş bildirmesi istenen kurul "Danışma Kurulu" olarak isimlendirilmiştir. Araştırmamız sırasında söz konusu kurulun farklı ülkelerde farklı isimlerle nitelendirildiği gözlemlenmiştir. Bu çalışmada, KGK tarafından yayımlanan standartlarda geçen "Danışma Kurulu" kullanılmıştır.

Sukuk Denetimi ve GS 13 Vakıf Yönetimi' dir. Söz konusu 2 standart çıkarıldığında, etik ilkeler de dahil olmak üzere toplam 17 standart incelenmiş ve toplam 26 kriter belirlenmiştir.

Belirlenen kriterler çerçevesinde çalışma örneklemine dahil olan katılım bankalarının 2011 – 2020 yılları arasındaki uyum düzeyleri tespit edilmiştir. AAOIFI tarafından belirlenen Faizsiz Finans Denetim Standartları, danışma kurulu raporları, yıllık faaliyet raporları ve bağımsız denetim raporları incelenerek belirlenen kriterler Tablo 3'te açıklanmıştır.

Tablo 3: Faizsiz Finans Denetim Kriterleri

1.Katılım bankası AAOIFI tarafından hazırlanan standartlara uygun finansal raporlama yapıyorsa: **1**, kendi ülkesine ait faizsiz finans standartlarını benimsemişse: **2**[7]
2.Bağımsız Denetim faaliyetinin AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uygun olarak gerçekleştirilip, gerçekleştirilmemesi (**Gerçekleştirilmemişse**: 0, **Gerçekleştirilmişse**: 1)
3.Bağımsız denetim faaliyetinin AAOIFI etik etik kurallarına uygun olarak gerçekleştirildiğinin bağımsız denetçi tarafından belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**: 1)
4.Bağımsız denetim raporunda, bağımsız denetçi tarafından bağımsız denetim faaliyeti gerçekleştirilen katılım bankasının AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans standartlarına uygunluğunun belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**: 1)
5.Bağımsız denetim raporunda, bağımsız denetim faaliyeti gerçekleştirilen katılım bankasının bağımsız denetçi tarafından finansal tablolarında "Adil" kavramına atıf yapılması (**Yapılmamışsa**: 0, **Yapılmışsa**: 1)
6.Danışma Kurulunun varlığı (**Yoksa**: 0, **Varsa**: 1)
7.Danışma Kurulunun üye sayısının belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**: 1)
8.Danışma Kurulu üyeleri hakkında bilgiye yer verilmesi (**Verilmemişse**: 0, **Verilmişse**: 1)
9.Danışma Kurulunun yıllık toplantı sayısına faaliyet raporunda veya danışma kurulu raporunda yer verilmesi (**Yer Verilmemişse**: 0, **Yer Verilmişse**: 1)
10. Danışma kurulu tarafından yıl içerisinde gerçekleştirilen toplantılara, danışma kurulu üyelerinin katılımının belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**: 1)
11. Danışma Kurulu üyelerinin toplantı başına ücret alıp almadıklarının belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**: 1)
12. Danışma Kurulu tarafından gerçekleştirilen toplantılardaki gündem maddelerine yer verilmesi (**Verilmemişse**: 0, **Verilmişse**: 1)
13. Danışma Kurulu raporunda, danışma kurulu üyelerinin görev ve sorumluluklarına yer verilmesi (**Verilmemişse**: 0, **Verilmişse**: 1)
14. Danışma Kurulu üyelerinin görev ve sorumluluklarını yerine getirirken yönetim kurulu ile tam iletişimlerinin olup olmadığının belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**: 1)
15. Faizsiz finans standartlarına uyum riskinin belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**: 1)
16. Danışma Kurulu raporunda yatırımla ilgili karın tahsisi veya zararın ödenmesinin faizsizlik prensiplerine göre gerçekleştirip gerçekleştirilmediğinin belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**: 1)
17. Danışma Kurulu Raporunda faizsizlik prensiplerine uygun olmayan gelir ve temettülerin yardım fonuna yönlendirilip yönlendirilmediğinin belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**: 1)
18. Danışma Kurulu Raporunda, katılım bankasının finansal tablolarının da danışma kurulu üyeleri tarafından incelediğinin belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**:1)
19. Danışma Kurulu Raporunda, iç danışma kurulu denetim raporunun da gözden geçirildiğinin belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**:1)
20. Danışma Kurulu Raporunda, danışma kurulu üyeleri tarafından katılım bankasının faizlik prensiplerine uyup uymadığının belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**:1)
21. Danışma Kurulu raporunda fetvalardan söz edilmesi (**Söz Edilmemişse:** 0, **Söz Edilmişse:** 1)
22. Danışma Kurulu raporunda veya faaliyet raporunda katılım bankası çalışanlarına yönelik olarak performans ve faizsizlik prensiplerine uyum düzeylerinin yükseltilmesi amacı ile eğitim programlarının düzenlenip düzenlenmediğinin belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**:1)
23.Danışma Kurulu raporunda, gerçekleştirilen faaliyetlerin Allah korkusu gözetilerek gerçekleştirilip, gerçekleştirilmediğinin belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**:1)
24. Bağımsız denetim raporunda, bağımsız denetim faaliyetini gerçekleştiren bağımsız denetçinin denetim faaliyeti sırasında Allah korkusu gözetip gözetmediğini belirtmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**:1)
25. Katılım bankasının faaliyet raporunda faizsizlik prensiplerine uygun hareket edip etmediğini belirtmesi (bankanın kendi beyanı) (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**:1)
26. Danışma Kurulu raporunda, zekat hesaplamasının AAOIFI tarafından belirlenen zekat faizsiz finans standardına uygun olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin belirtilmesi (**Belirtilmemişse**: 0, **Belirtilmişse**:1)

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

[7] "1" ve "2" numeratik olarak verilmemiştir. Sadece ayrım amaçlı kullanılmıştır. Hem AAOIFI hem de kendi ülkesine ait faizsiz finans standartlarını benimseyen (tüm) katılım bankalarına 1 puan verilmiştir.

Tablo 3'te gösterilen ve AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum kriterlerine uyum düzeyi 2011 – 2020 yılları arasında çalışma örneklemine dahil olan katılım bankaları için tespit edilmiştir. Katılım bankalarının danışma kurulu raporlarına, faaliyet raporlarına ve bağımsız denetim raporlarına bankaların kendi web sayfalarından ulaşılmıştır.

Katılım bankalarının söz konusu Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum düzeyleri tespit edilirken tek tek belirlenen kriterin varlığı ve yokluğu aranmıştır. Eğer aranan kriter katılım bankasında mevcut ise "1" değeri verilmiş, yoksa "0" değeri verilmiştir. Belirlenen Yirmi Altı (26) kriter içerisinde katılım bankalarının toplam uyumları alınmıştır. Daha sonra, katılım bankalarının sahip oldukları puanlar yüzde olarak ifade edilmiştir. Son olarak ise katılım bankalarının aldıkları toplam puanlar üzerinden belirlenen yüzdeler için bir sıralama yapılmıştır.

5.2. Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Ölçülmesi

Literatür incelendiğinde performans ölçümü için genellikle finansal tablolarda yer alan rasyolara odaklanan rasyo analizlerinin veya regresyon analizlerinin kullanıldığı görülmektedir. En az iki değişken arasındaki ilişkiyi gösteren rasyo analizleri, kolay hesaplanması, sektörel ve işletmesel bazda karşılaştırma yapılmasına imkan vermesi nedenleri ile avantaj sağlamaktadır. Ancak, tek boyutlu olmaları ve yapılan işletmeler arası karşılaştırmalarda sadece grup ortalamasını dikkate almaları gibi bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Regresyon analizlerinde ise bağımlı değişken olarak tek bir çıktı değişkeni kullanılabildiği için çıktı faktörlerinin tek bir değere indirgenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, rasyo analizleri ve regresyon analizleri günümüzde artan iş hacimleri ve yoğun rekabet dolayısı ile uygun yöntemler olarak kabul görmemektedirler (Deng, Yeh ve Willis, 2000: 964). Dolayısıyla, günümüzde finansal performansın değerlendirilmesi için birçok alanda çok kriterli karar verme yöntemlerinden yararlanıldığı görülmektedir.

Çok kriterli karar verme yöntemleri için birçok farklı yöntem kullanılmaktadır. Bu yöntemlerden bazılarının; Analitik Hiyerarşi Süreci, Analitik Ağ Süreci, Vikor, Topsis, Electre, Promethee, Veri Zarflama Analizi, Gri İlişkisel Analiz, Moora, Macbeth, Uta, Stem, Paprika ve Küme Analizi olduğunu söylemek mümkündür (Aytekin ve Sakarya, 2013: 35-36, Harker, 1989: 6, Ishizaka ve Nemery, 2013: 5, Yıldırım ve Önder, 2021: 15). Araştırmamızda katılım bankalarının finansal performanslarının belirlenmesi amacı ile yukarıda sayıldığı ve "Çalışma Yöntemleri" başlığında belirtildiği üzere çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) Yöntemi kullanılmıştır.

1981 yılında Hwang ve Yoon tarafından geliştirilen çok kriterli karar verme yöntemlerinden biri olan TOPSIS Yöntemi, alternatifler arasından en iyi seçeneğin belirlenmesini amaçlamaktadır. Yöntemde alternatiflerin ideal çözüme yakın olması beklenirken negatif ideal çözüme uzak olması istenmektedir. Dolayısı ile belirlenen kriterler çerçevesinde TOPSIS yöntemi alternatiflerin sıralanmasına da imkan vererek, en iyi ideal çözümün seçilmesini sağlamaktadır (Özdemir, 2015: 134). TOPSIS yöntemi altı adımdan oluşan bir hesaplama sürecini kapsamaktadır. Aşağıda her bir aşama açıklanmıştır (Dumanoğlu ve Ergül, 2010: 105-107):

1.Adım: Karar Matrisinin (A) Oluşturulması

Karar matrisinin satırlarında üstünlükleri sıralanmak istenen karar noktaları yer alırken, sütunlarında ise karar vermede kullanılacak değerlendirme faktörleri yer almaktadır. Matris, karar verici tarafından oluşturulan başlangıç matrisi olarak nitelendirilmektedir.

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & \cdots & a_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{1m} & \cdots & a_{mn} \end{bmatrix} \quad (1)$$

2.Adım: Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Oluşturulması

Normalize Edilmiş Karar Matrisi, A matrisinde yer alan değişkenlerden yararlanılarak ve aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanmaktadır.

$$b_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^{m} a_{ij}^2}} \quad (2)$$

3.Adım: Normalize Edilmiş Karar Matrisinin Ağırlıklandırılması

Bir önceki adımda normalize edilmiş karar matrisi belirlenen kriterlerin ağılıkları ile çarpılır. Ağırlıklar ile çarpılan kriterlerin sonucunda ağırlıklandırılmış normalize matris elde edilir.

$$l_{ij} = w_j . b_{ij} \quad (3)$$

4.Adım: (Pozitif) İdeal ve Negatif İdeal Çözümlerin Belirlenmesi

Ağırlıklandırılmış normalize matris üzerinden (pozitif) ideal çözüm (A+) ve negatif ideal çözüm (A-) belirlenir. (Pozitif) ne negatif ideal çözümlerin bulunabilmesi için maksimum ve minimum değerler alınır.

$$A^+ = \{l_1^+, l_2^+, \dots, l_n^+\}$$

$$A^- = \{l_1^-, l_2^-, \dots, l_n^-\} \quad (4)$$

5.Adım: Uzaklık Değerinin Bulunması

$$S_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^{n} (l_{ij} - l_j^+)^2}$$

$$S_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^{n} (l_{ij} - l_j^-)^2} \quad (5)$$

Yukarıda yer alan formüller kullanılarak, her bir alternatifin (pozitif) ideal çözümden Si^+ ve negatif ideal çözümden Si^-uzaklığı belirlenir.

6.Adım: : İdeal Çözüme Göreli Yakınlığın Hesaplanması

Aşağıda yer alan formül kullanılarak, her bir alternatifin ideal çözüme göreli yakınlığının Ci^+ hesaplanması aşamasında (pozitif) ideal ve negatif ideal ayırım ölçülerinden yararlanılmaktadır.

$$C_i^+ = \frac{S_i^-}{S_i^+ + S_i^-}, (0 < C_i^+ < 1, i = 1, 2, \dots, n) \quad (6)$$

Yukarıda yer alan Ci^+değeri 0 ila 1 arasında değer almaktadır. Eğer Ci^+değeri "1" ise, ilgili karar noktasının ideal çözüme, "0" ise, ilgili karar noktasının negatif ideal çözüme mutlak yakınlığını göstermektedir.

Yukarıda her bir adımı anlatılan TOPSIS Yönteminin 6. Adımından sonra, büyüklük sırasına göre dizilerek alternatiflerin önem sıraları tespit edilmekte ve karar verilmektedir.

TOPSIS Yönteminin kullanılabilmesi amacıyla yapılan literatür taraması sonucunda rasyolar belirlenmiştir. Rasyoların belirlenebilmesi için Aytekin ve Sakarya (2013) Doğan (2013), Gözkonan ve Küçükbay (2019), Gündoğdu (2018) ve Karaduman (2016) yapmış olduğu çalışmalar referans olarak alınarak çalışma amacımıza en uygun rasyolar belirlenmiştir. Bu doğrultuda, çalışma kapsamımız için belirlenen rasyolar Tablo 4'te gösterildiği gibidir.

Tablo 4: Çalışmada Kullanılan Rasyolar ve Sembolleri

RASYO	SEMBOLÜ
KARLILIK RASYOLARI	
1.Net Kar veya Net Zarar/ Toplam Aktifler (ROA)	K1
2.Net Kar veya Net Zarar/Özkaynaklar (ROE)	K2
SERMAYE YETERLİLİĞİ RASYOSU	
3.Net Bilanço Pozisyonu/Özkaynaklar	S1
AKTİF KALİTESİ RASYOLARI	
4.Toplam Kredi ve Alacaklar/Toplam Aktifler	A1
5.Duran Aktifler/Toplam Aktifler	A2
LİKİDİTE RASYOSU	
6.Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler	L1
GELİR GİDER YAPISI RASYOLARI	
7.Kar Payı Gelirleri/Diğer Faaliyet Gelirleri	G1
8.Kar Payı Gelirleri/Toplam Aktifler	G2
9.Kar Payı Gelirleri/Diğer Faaliyet Giderleri	G3
FAALİYET RASYOSU	
10. Toplam Faaliyet Gelirleri/Toplam Aktifler	F1

Tablo 4'te belirtilen rasyolara ulaşabilmek için çalışma örneklemine dahil olan her bir katılım bankasının 2011 – 2020 yıllarındaki on yıllık periyot için konsolide finansal durum tablosu, konsolide kapsamlı gelir tablosu, konsolide nakit akış tablosu ve dipnotları incelenmiştir.

Çalışmada sekiz farklı ülkenin varlığı söz konusu olduğu için ortak bir para birimi ile çalışmak mümkün olmamıştır. Bu sebeple, rasyolar için gerekli olan her bir kalem dolar bazına indirgenmiştir. Dolar bazına indirgenen her bir kalem de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası efektif kuru ile çarpılarak Türk Lirasına çevrilmiş ve Türk Lirasına çevrilmiş halleri TOPSIS Yöntemine tabi tutulmuştur.

6. ÇALIŞMA BULGULARI

Çalışmada kullanılan yöntemlerin başlığı altında incelendiği şekilde, çalışma bulguları da öncelikle Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum düzeylerinin belirlenmesi için kullanılan Durum Analizi (Case Study) Yöntemi daha sonra TOPSIS Yöntemi olarak iki ayrı bölüm olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra Durum Analizi (Case Study) ve TOPSIS Yönteminden elde edilen sonuçlar karşılaştırılarak, araştırma hipotez sonuçları verilmiştir.

6.1. Katılım Bankalarının AAOIFI Tarafından Hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarına Uyum Düzeylerinin Tespiti

Araştırmaya dahil olan katılım bankaları için 2011 – 2020 yılları için her bir yıl için tek tek belirlenen Faizsiz Finans Denetim Standartları kriterlerine uyum düzeyleri tespit edilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 5'te çalışma katılım bankalarının 2011 yılındaki belirlenen Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum düzeyleri gösterilmiştir.

Tablo 5: 2011 Yılı Faizsiz Finans Denetim Standartlarına Uyum Düzeyi[8]

BANKA	ÜLKE	1 VEYA 2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	TOPLAM	YÜZDE	SIRALAMA
ABC Islam	Bahreyn	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	23	88,46154	1
Affin Islar	Malezya	2	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	13	50	21
Al Baraka	Bahreyn	2	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	18	69,23077	6
Al Salam E	Bahreyn	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	1	1	17	65,38462	9
Alinma Ba	Suudi Arat	2	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	19	73,07692	4
Bahrain Is	Bahreyn	1	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	0	1	1	14	53,84615	18
Bank Albi	Suudi Arat	2	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	13	50	21
Bank Alja	Suudi Arat	2	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	14	53,84615	18
Bank BNI	Endonezy	2	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	15	57,69231	15
Bank Mua	Endonezy	2	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	0	1	0	16	61,53846	10
Bank Mua	Malezya	2	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	14	53,84615	18
Bank Pani	Endonezy	2	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	16	61,53846	10
Bankislam	Pakistan	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	3,846154	28
CIMB Islar	Malezya	2	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	13	50	21
Dubai Isla	BAE	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	0	1	0	15	57,69231	15
Hong Leor	Malezya	2	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	0	1	1	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0	10	38,46154	26
Islamic Int	Ürdün	2	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	16	61,53846	10
Jordan Isl	Ürdün	1	1	1	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	16	61,53846	10
Khaleeji C	Bahreyn	2	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	0	1	0	15	57,69231	15
Liquidity I	Bahreyn	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	1	18	69,23077	6
Masraf Al	Katar	2	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	18	69,23077	6
Maybank	Malezya	2	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	0	1	1	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0	11	42,30769	25
MCB Islar	Pakistan	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3,846154	28
Meezan B	Pakistan	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	3,846154	28
Ocbc Al-A	Malezya	2	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	0	1	1	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0	10	38,46154	26
Qatar Firs	Katar	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	1	19	73,07692	4
Qatar Isla	Katar	2	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	16	61,53846	10
RHB Islam	Malezya	2	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0	13	50	21
Safwa Islamic	Bank	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	23	88,46154	1
Sharjah Is	BAE	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	23	88,46154	1

AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını zorunlu olarak uygulayan bir ülke olan Bahreyn' de faaliyet gösteren ABC Islamic Bank ve AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü olarak uygulayan ülkeler olan; Ürdün' de faaliyet gösteren Safwa Islamic Bank ve Birleşik Arap Emirlikleri' nde faaliyet gösteren Sharjah Islamic Bank % 88,46154 uyum düzeyi ile ilk sırada yer almaktadırlar.

2011 yılında Faizsiz Finans Denetim Standartları için belirlenen kriterlere en yüksek uyum sağlayan ülkeler yukarıda açıklandığı şekilde tespit edildikten sonra söz konusu bankaları en yüksek uyum düzeyleri ile takip eden katılım bankaları sırası ile Suudi Arabistan' da faaliyet gösteren Alinma Bank ve Katar' da faaliyet gösteren Qatar First Bank, Bahreyn' de faaliyet gösteren katılım bankaları Liquidity Management Centre ve Al Baraka Banking Group ve Katar' da faaliyet gösteren Masraf Al

[8] Örnek teşkil etmesi amacı ile 2011 yılına ait faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterlere uyum düzeyini gösterir tabloya çalışma içerisinde yer verilmiştir. Çalışma içerisinde diğer yıllara ait faizsiz finans denetim kriterlerine uyum düzeylerinin sonuçları olarak; sadece katılım bankalarının sahip oldukları toplam uyum düzeyi için yapılan sıralamaya yer verilmiştir.

Rayan, Bahreyn' de faaliyet gösteren Al Salam Bank, Endonezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları; Bank Muamalat Indonesia ve Bank Panin Dubai Syariah ve Ürdün' de faaliyet gösteren katılım bankaları; Islamic International Arab Bank ve Jordan Islamic Bank ve Katar' da faaliyet gösteren Qatar Islamic Bank, Birleşik Arap Emirlikleri' nde faaliyet gösteren Dubai Islamic Bank ve Bahreyn' de faaliyet gösteren Khaleeji Commercial Bank ve Endonezya' da faaliyet gösteren Bank BNI Syariah, Malezya' da faaliyet gösteren Bank Muamalat Malaysia ve Bahreyn' de faaliyet gösteren Bahrain Islamic Bank ve Ürdün' de faaliyet gösteren Bank AlJazira katılım bankaları yer alırken, sıralamanın devamında yine Malezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları; CIMB Islamic Bank, RHB Islamic Bank ve Affin Islamic Bank ve Suudi Arabistan' da faaliyet gösteren Bank AlBilad, Malezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları; Maybank Islamic ve Ocbc Al-Amin Bank, Pakistan' da faaliyet gösteren katılım bankaları; MCB Islamic Bank, Meezan Bank ve BankIslami Pakistan olmuştur.

Çalışma Örneklemine Dahil Olan Katılım Bankaları ve Faaliyet Gösterdikleri Ülkeler başlığı altındaki tabloda da açıklandığı üzere, çalışma örnekleminde Pakistan'da faaliyet gösteren üç katılım bankası mevcuttur. Faizsiz Finans Denetim Standartları açısından belirlenen kriterlere uyum düzeyi sıralamasında 2011 yılında üç banka da son sırada yer almaktadır. Bunun sebebi ise ilgili yıl itibari ile her üç katılım bankası da faizsizlik ilkelerini benimsemiş olsalar dahi belirlenen Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum düzeyi oldukça düşüktür.

Aşağıda yer alan grafikte 2011 yılı için belirlenen Faizsiz Finans Denetim kriterlerine uyum düzeylerine göre yapılan sıralamada katılım bankalarının ülkelere göre dağılımlarına yer verilmiştir.

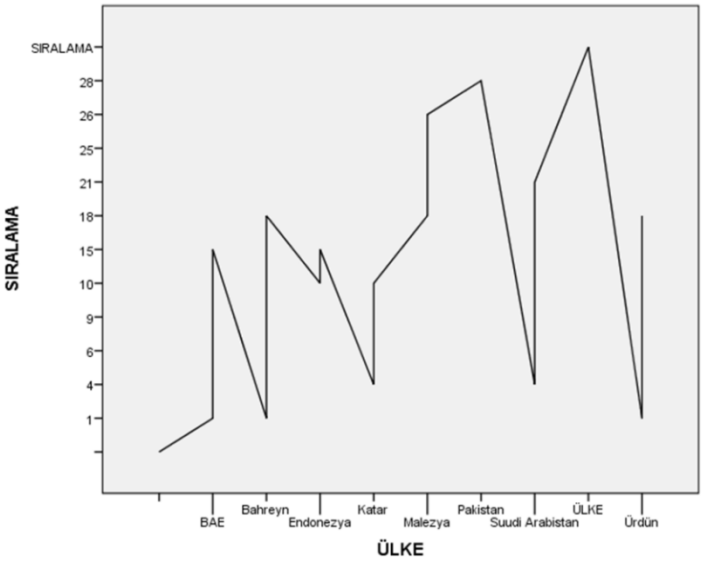

Şekil 1: 2011 Yılı Sıralama – Ülke Dağılımı

Şekil 1'de belirtildiği üzere, çalışma örneklemine dahil olan katılım bankalarının 2011 yılı Faizsiz Finans Denetim Standartlarına uyum düzeyleri açısından yapılan sıralamayı çalışma araştırma sorularımız çerçevesinde ülke dağılımları açısından incelediğimizde, ilk sıralarda yer alan katılım bankaları; AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uygulayan bir ülke olan Bahreyn' de faaliyet gösteren bir katılım bankası ve AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkeler olan Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde faaliyet gösteren katılım bankalarının yer aldığı görülmektedir. Sonrasında ise sıralamada yine AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu ve gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkeler yer almaktadır. AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları ise genel denetim standartları için belirlenen kriterlerde olduğu gibi orta sıralarda konumlanmaktadırlar.

Tablo 6: 2011 – 2020 Yılları Faizsiz Finans Denetim Standartları için Belirlenen Kriterlere Uyum Sıralaması

BANKA	ÜLKE	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ABC Islam	Bahreyn	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Affin Islar	Malezya	21	21	21	21	24	24	24	24	24	24
Al Baraka	Bahreyn	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Al Salam E	Bahreyn	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Alinma Ba	Suudi Aral	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Bahrain Is	Bahreyn	18	18	18	18	21	21	21	21	21	21
Bank AlBil	Suudi Aral	21	21	21	21	24	24	24	24	24	24
Bank AlJa	Suudi Aral	18	18	18	18	21	21	21	21	21	21
Bank BNI S	Endonezy	15	15	15	15	18	18	18	18	18	18
Bank Mua	Endonezy	10	10	10	10	11	11	11	11	11	11
Bank Mua	Malezya	18	18	18	18	21	21	21	21	21	21
Bank Pani	Endonezy	10	10	10	10	11	11	11	11	11	11
BankIslam	Pakistan	28	28	28	28	11	11	11	11	11	11
CIMB Islar	Malezya	21	21	21	21	24	24	24	24	24	24
Dubai Isla	BAE	15	15	15	15	18	18	18	18	18	18
Hong Leor	Malezya	26	26	26	26	29	29	29	29	29	29
Islamic Int	Ürdün	10	10	10	10	11	11	11	11	11	11
Jordan Isl	Ürdün	10	10	10	10	11	11	11	11	11	11
Khaleeji C	Bahreyn	15	15	15	15	18	18	18	18	18	18
Liquidity I	Bahreyn	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Masraf Al	Katar	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Maybank	Malezya	25	25	25	25	28	28	28	28	28	28
MCB Islam	Pakistan	28	28	28	28	11	11	11	11	11	11
Meezan B	Pakistan	28	28	28	28	9	9	9	9	9	9
Ocbc Al-A	Malezya	26	26	26	26	29	29	29	29	29	29
Qatar Firs	Katar	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Qatar Isla	Katar	10	10	10	10	11	11	11	11	11	11
RHB Islam	Malezya	21	21	21	21	24	24	24	24	24	24
Safwa Islamic Bank		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Sharjah Is	BAE	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Tablo 6'da görüldüğü üzere, 2015 yılı öncesi ve 2015 yılı sonrası için benzeri sonuçlara ulaşılmıştır. Bunun sebebi ise, katılım bankalarının yıllar itibari ile kısmen matbu formda danışma kurulu raporu, faaliyet raporu ve bağımsız denetim raporu hazırlamalarıdır. Bu noktada, önceki yıllara benzer sonuçlar tespit edilse de bazı farklılıklar söz konusudur. 2015 yılında ilk sırayı paylaşan katılım bankaları AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uygulayan bir ülke olan Bahreyn' de faaliyet gösteren ABC Islamic Bank ve bankaları AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü olarak uygulayan ülkeler olan Ürdün' de faaliyet gösteren Safwa Islamic Bank ve Birleşik Arap Emirlikleri' nde faaliyet gösteren Sharjah Islamic Bank olmuştur.

Daha sonra ise faizsiz finans denetim standartlarına en yüksek uyum düzeyi gösteren katılım bankaları sırası ile; Suudi Arabistan' da faaliyet gösteren Alinma Bank ve Katar' da faaliyet gösteren Qatar First Bank, Bahreyn' de faaliyet gösteren katılım bankaları; Al Baraka Banking Group ve Liquidity Management Centre ve Katar' da faaliyet gösteren Masraf Al Rayan, Pakistan' da faaliyet gösteren Meezan Bank ve Bahreyn' de faaliyet gösteren Al Salam Bank, Endonezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları; Bank Muamalat Indonesia ve Bank Panin Dubai Syariah ve Pakistan' da faaliyet gösteren katılım bankaları; BankIslami Pakistan ve MCB Islamic Bank ve Ürdün' de faaliyet gösteren katılım bankaları; Islamic International Arab Bank ve Jordan Islamic Bank ve Katar' da faaliyet gösteren Qatar Islamic Bank, Birleşik Arap Emirlikleri' nde faaliyet gösteren Dubai Islamic Bank ve Bahreyn' de faaliyet gösteren Khaleeji Commercial Bank ve Endonezya' da faaliyet gösteren Bank BNI Syariah, Bahreyn' de faaliyet gösteren Bahrain Islamic Bank, Ürdün' de faaliyet gösteren Bank AlJazira ve Malezya' da faaliyet gösteren Bank Muamalat Malaysia olmakla birlikte hemen ardından yine Malezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları; CIMB Islamic Bank, RHB Islamic Bank, Maybank Islamic, Ocbc Al-Amin Bank ve Hong Leong Islamic Bank olmuştur.

2015 yılında çalışma örneklemimize dahil olan katılım bankalarının faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterlere uyum düzeyi incelendiğinde, Pakistan' da faaliyet gösteren katılım bankaları dışında sıralamada bir değişiklik olmadığı tespit edilmiştir. Pakistan'da faaliyet gösteren katılım bankalarının ise faizsiz finans denetim standartları açısından belirlenen kriterlere uyum düzeyinde artış meydana gelmiştir. 2015 yılına kadar yapılan sıralamada Pakistan' da faaliyet gösteren katılım bankaları son sıralarda yer alırken, 2015 yılında Mikrosoft Excel ofis programında yapılan sıralamada dokuzuncu ve on birinci sırada, aynı sırayı paylaşan bankalar göz önünde bulundurulduğunda ise dördüncü ve beşinci sıralarda yer almaktadırlar.

Dokuzuncu sırada yer alan Meezan Bank katılım bankasının danışma kurulu raporu ve yıllık faaliyet raporu incelendiğinde, araştırma yıllarımızı oluşturan 2011 yılından itibaren faizsizlik prensipleri doğrultusunda faaliyetlerine devam ettiği ve bünyesinde kurmuş olduğu danışma kurulunun olduğu görülmektedir. Ancak, 2011 – 2014 yılları arasında danışma kurulu üye sayısı bir (1) olarak devam

etmiştir. Söz konusu kurul tarafından hazırlanan rapor daha dar kapsamlıdır. 2015 yılında ise danışma kurulu üye sayısının üç (3)' e yükseldiği ve bu kurul tarafından hazırlanan raporun daha geniş kapsamlı hazırlandığı görülmüştür (URL 3).Danışma kurulu tarafından hazırlanan raporun daha geniş bir çerçevede hazırlanmış olması, tarafımızca belirlenen faizsiz finans denetim standartlarına uyum kriterleri arasından daha fazla maddenin yer alması ve dolayısı ile daha fazla "1" puan alarak toplam uyum düzeyinde artış sağlamış olmasıdır.

On birinci sırada yer alan katılım bankalarından biri olan MCB Islamic Bank katılım bankasında da Meezan Bank katılım bankası ile benzer durum söz konusudur. MCB Islamic Bank katılım bankası da araştırma yıllarımızı oluşturan 2011 yılından itibaren faizsizlik prensipleri doğrultusunda faaliyetlerine devam etmektedir. Ancak, Danışma Kurulu 2014 yılında ve bir (1) üye sayısı ile kurulmuştur. Dolayısı ile Faizsiz finans denetim standartları açısından oluşturulan kriterlerlere 2015 yılından itibaren daha fazla uyum sağlamıştır (URL4).On birinci sırada yer alan ve yine Pakistan' da faaliyet gösteren bir diğer katılım bankası ise Bank Islami Pakistan' dır. Bu katılım bankasında da diğer katılım bankaları için açıklanan duruma benzer şekilde uyum düzeyinde artış yaşanmıştır. 2011 yılından itibaren bu banka faizsizlik prensipleri doğrultusunda çalışmaktadır. Ancak danışma kurulu tarafından hazırlanan raporda detaylı bilgiye 2011 – 2014 yılları arasında ulaşılamamaktadır. Söz konusu yıllar itibari ile ulaşılan bilgiler doğrultusunda ise faizsiz finans denetim standartları açısından belirlenen kriterlere uyum düzeyi oldukça düşüktür. 2015 yılında ise danışma kurulu üye sayısı iki (2)' dir ve söz konusu kurul tarafından hazırlanan rapor da önceki yıllara kıyaslandığında nispeten daha detaylıdır (URL5). Yukarıda açıklanan sebepler, Pakistan'da faaliyet gösteren katılım bankalarının faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterlerin varlığında artışa neden olmuş ve çalışma örneklemimize dahil olan tüm katılım bankaları arasında yapılan sıralamada üst sıralarda yer almalarını sağlamıştır.

Aşağıda yer alan grafikte 2015 yılı için belirlenen faizsiz finans denetim kriterlerine uyum düzeylerine göre yapılan sıralamada katılım bankalarının ülkelere göre dağılımlarına yer verilmiştir.

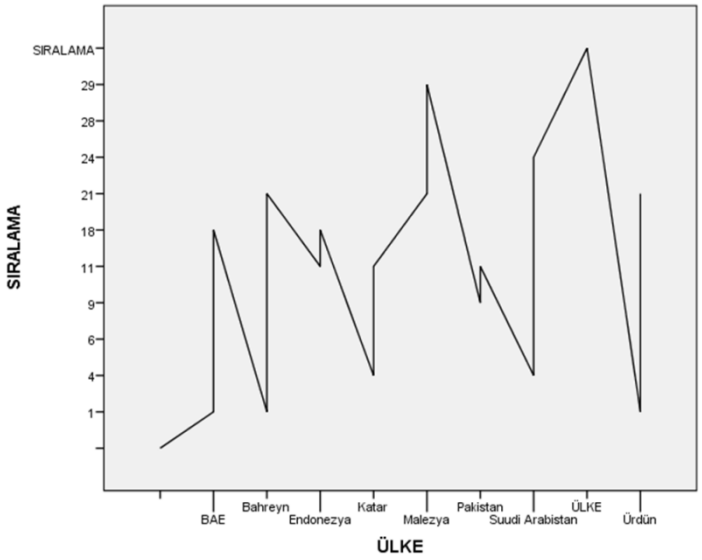

Şekil 2: 2015 Yılı Sıralama – Ülke Dağılımı

Şekil 2'de yer alan grafikte görüldüğü üzere, çalışma örneklemine dahil olan katılım bankalarının ülke dağılımında, ilk sırayı paylaşan katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uygulayan bir ülkede (Bahreyn) ve AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü olarak uygulayan iki ülkede (Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri) faaliyet gösteren katılım bankaları olduğu görülmektedir. Daha sonra devam eden sıralamada AAOIFI açısından incelendiğinde, yine AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uygulayan ülkelerde ve AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları olduğu görülmektedir. Devam eden sıralamada, AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerden biri olan Endonezya' da faaliyet gösteren katılım bankalarının yer aldığı ve daha sonra yine AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uygulayan ülkelerde ve

AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları olduğu görülmektedir.

Grafikte Pakistan' ı temsil eden eğri önceki yıllar ile karşılaştırılarak incelendiğinde, 2015 yılında düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu durum, Pakistan' da faaliyet gösteren katılım bankalarının sıralamada daha yüksek sıralarda yer aldığının dolayısı ile rakamsal ifade ile daha düşük sayılar ile temsil edildiğinin göstergesidir.

6.2. Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Tespiti

Çalışmanın ana amacı katılım bankalarının finansal performanslarının tespiti olmadığı için, araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar büyük farklılık göstermediği sürece banka bazında değil, araştırma soruları için kurulan araştırma hipotezleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Diğer bir deyişle, performans değerlendirmesi AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını benimseme şekli açısından ele alınmıştır. Bu doğrultuda, 2011 – 2020 yıllarına ait finansal performans sıralaması aşağıda yer alan tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7: 2011 – 2020 Finansal Performans Sıralaması[9]

BANKALA	ÜLKLER	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ABC Islam	Bahreyn	9	14	13	16	23	24	11	12	24	29
Affin Islan	Malezya	17	8	11	1	7	5	28	27	18	16
Al Baraka	Bahreyn	8	18	22	20	24	30	6	17	1	27
Al Salam E	Bahreyn	24	15	15	28	8	7	7	25	23	24
Alinma Ba	Suudi Aral	14	23	25	24	21	22	8	15	17	8
Bahrain Is	Bahreyn	30	26	8	13	28	26	21	18	28	20
Bank AlBil	Suudi Aral	16	19	20	21	22	21	16	14	25	19
Bank AlJa	Suudi Aral	18	25	23	25	11	20	23	22	30	25
Bank BNI	Endonezy	6	7	9	6	6	12	1	2	2	1
Bank Mua	Endonezy	12	30	6	12	2	8	4	4	8	9
Bank Mua	Malezya	21	20	19	15	18	14	27	24	29	17
Bank Pani	Endonezy	7	1	1	2	3	3	13	10	15	14
BankIslam	Pakistan	28	29	29	30	30	15	15	8	19	18
CIMB Islar	Malezya	19	10	18	19	20	9	24	19	3	5
Dubai Isla	BAE	15	24	24	22	13	23	10	16	12	21
Hong Leor	Malezya	26	11	10	10	9	6	3	3	6	4
Islamic Int	Ürdün	5	3	2	5	5	1	5	6	21	10
Jordan Isl	Ürdün	4	5	5	9	14	11	14	13	10	7
Khaleeji C	Bahreyn	13	17	30	4	26	27	30	28	13	26
Liquidity M	Bahreyn	22	16	12	3	12	13	20	29	20	28
Masraf Al	Katar	10	21	21	23	19	18	17	7	14	15
Maybank I	Malezya	23	9	14	17	15	10	22	5	22	22
MCB Islam	Pakistan	27	27	28	29	1	29	2	11	4	2
Meezan B	Pakistan	29	28	27	26	27	28	9	1	16	13
Ocbc Al-A	Malezya	25	12	16	14	10	4	19	9	27	11
Qatar Firs	Katar	2	4	3	7	29	19	29	30	9	30
Qatar Isla	Katar	11	22	7	11	17	17	18	21	5	3
RHB Islam	Malezya	20	6	17	18	16	16	26	23	26	23
Safwa Islamic Bank		3	2	4	8	4	2	12	20	7	6
Sharjah Isl	BAE	1	13	26	27	25	25	25	26	11	12

Tablo 7' de görüldüğü üzere, çalışma yılları içerisinde ve çalışma örneklemi içerisinde yer alan katılım bankaları arasından her yıl sürekli olarak en iyi ve en kötü finansal performansa sahip bir banka yoktur. Finansal performans sıralaması yıllar itibari ile değişiklik göstermektedir.

Finansal performans için yapılan sıralamanın daha iyi yorumlanabilmesi ve karışıklığa yol açmaması açısından üçlü bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu doğrultuda; ilk 10. sırada yer alan katılım bankaları; "Yüksek Finansal Performansa Sahip Katılım Bankaları", 11-20. sırada yer alan katılım bankaları "Orta Seviyede Finansal Performansa Sahip Katılım Bankaları" ve son 10. Sırada yer alan katılım bankaları "Düşük Finansal Performansa Sahip Katılım Bankaları" olarak nitelendirilmişlerdir.

2011 yılında, ilk sıralarda yer alan bankaların AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları, orta sıralarda genellikle AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait Faizsiz Finans Denetim Standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları ve son sıralarda genellikle AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının yer aldığını söylemek mümkündür.

2012 yılında, çalışma örneklemine dahil olan katılım bankalarından yüksek finansal performansa sahip bankaların çoğunluğu AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan bir ülkelerde faaliyet gösteren bankalar oluştururken, orta seviyede finansal performansa sahip bankaların çoğunluğunu AAOIFI

[9] Çalışma içerisinde TOPSIS Yönteminin her bir aşamasına yıllar itibari ile yer verilmemiştir. Bunun yerine, yöntemin her bir aşamasının uygulanması ile son adımda elde edilen sıralamaya yer verilmiştir.

tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uygulayan bir ülkede faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturuyorken, düşük finansal performansa sahip bankaların çoğunluğunu ise AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur.

2013 yılında, çalışma örneklemine dahil olan katılım bankalarından yüksek finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğu AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarından oluşurken, orta seviyede finansal performansa sahip bankaların çoğunluğunun AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarından oluşurken, düşük finansal performansa sahip katılım bankalarının çoğunluğu yine AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarından oluşmaktadır.

2014 yılında, yüksek finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğu AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar ve AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluştururken, orta seviyede finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğunu AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan bir ülkelerde faaliyet gösteren bankalar ve düşük finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğunu ise AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur.

2015 yılına kadar Pakistan' da faaliyet gösteren katılım bankaları finansal performans açısından genellikle arka arkaya son sıralarda yer almakta iken, 2015 yılında AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan bir ülke olan Pakistan' da faaliyet gösteren MCB Islamic Bank yüksek finansal performansa sahip olan katılım bankaları arasında ilk sırada yer almaktadır.

Bankanın yıllar itibari ile danışma kurulu raporları ve faaliyet raporları incelendiğinde, 2011, 2012, 2013 ve 2014 yıllarında kendi faaliyetlerini gerçekleştirirken faizsizlik prensiplerini benimsediğini ve bu doğrultuda dönem içinde söz konusu faizsizlik prensipleri ile ilgili faaliyetlerin gerçekleşip gerçekleşmediğinin denetlenmesi için Danışma Kurulu oluşturulduğu, ancak bu kurulun AAOIFI ile uyumlu olmadığı görülmektedir. 2015 yılında ise AAOIFI ile uyumlu banka bünyesinde danışma kurulu oluşturulmuştur (URL4).

Yüksek finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğu AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluştururken, orta seviyede finansal performansa sahip olan katılım banklarının çoğunluğunu da yine AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar oluşturmaktadır. Düşük seviyede finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğunu ise AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar oluşturmaktadır.

2016 yılında, yüksek finansal performansa sahip olan bankalar çoğunluğunu AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar oluştururken, orta seviyede finansal performansa sahip olan katılım bankalarının çoğunluğunu AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar oluşturmaktadır. Düşük seviyede finansal performansa sahip olan bankalar grubunda ise yine AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar yer almaktadır.

2017 yılında, yüksek finansal performansa sahip katılım bankalarının çoğunluğunu, AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur. Orta seviyede finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğunu da yine AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim

Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur. Düşük seviyede finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğu ise, AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren bankalardan oluşmaktadır.

2016 yılında kadar, düşük finansal performansa sahip katılım bankaları arasında genellikle AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren bankalardan oluşmakta iken, 2015 yılında Pakistan' da faaliyet gösteren bir katılım bankasının AAOIFI ile uyumlu Danışma Kurulu oluşturması e söz konusu kurul tarafından hazırlanan raporun daha detaylı hale gelmesi ile 2015 yılında birinci sırada yer almıştır. Daha sonra, 2017 yılında Pakistan' da faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından düzenlenen Danışma Kurulu raporlarının daha detaylı hale gelmesi ile hem Faizsiz Finans Denetim Standartları için belirlenen kriterlere uyum düzeyinde artışa sebep olmuş hem de finansal performans açısından yapılan sıralamada düşük seviyede finansal performansa sahip bankalar arasından çıkarak, orta ve yüksek seviyede finansal performansa sahip katılım bankaları arasına yükselmelerini sağlamıştır.

2018 yılında, yüksek finansal performansa sahip katılım bankalarının çoğunluğunu, AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur. Orta seviyede finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğunu da AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur. Düşük seviyede finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğu ise AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur.

2019 yılında, yüksek finansal performansa sahip katılım bankalarının çoğunluğunu, AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur. Orta seviyede finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğunu da yine AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur. Düşük seviyede finansal performansa sahip olan bankaların çoğunluğu ise AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları oluşturmuştur.

2015 yılından sonra 2017 yılına kadar AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları düşük seviyede finansal performansa sahip olan katılım bankaları arasından çıkarak genellikle orta seviyede finansal performansa sahip katılım bankaları arasında yer almıştır. 2018 yılında tekrar düşük seviyede finansal performansa sahip olan katılım bankaları arasında izlenmiş olsa bile 2019 yılında yüksek ve orta seviyede finansal performansa sahip katılım bankaları arasında yer almışlardır.

2020 yılında, finansal performans açısından elde edilen sonuçlar, önceki yıllar ile karşılaştırıldığında 2015 yılı ve sonrası sonuçlar ile benzer doğrultuda sonuçlara ulaşıldığını söylemek mümkündür.

Çalışma amacımız doğrultusunda, kayda değer bir sıçrama veya düşüş olmadığı sürece, genellikle bankaların özel bazda sıralaması dikkate alınmak yerine, bankaların faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını uygulama biçimlerine odaklanılarak finansal performanslarındaki değişim incelenmiştir.

Bu kapsamda, çalışma örneklemi içerisinde yer alan ve Katar' da faaliyet gösteren Qatar First Bank katılım bankasının yer aldığı sıralamada dalgalanma olduğu tespit edilmiştir. 2011 yılında finansal performans açısından 2. Sırada yer alan banka, 2012 yılında 4. Sırada, 2013 ve 2014 yıllarında 7. Sırada yer almaktadır. 2015 yılında ise 29, 2016 yılında 19, 2017 yılında tekrar 29, 2018 yılında son sıra olan 30. Sırada yer alırken, 2019 yılında ciddi bir yükseliş yaşayarak 9. Sırada yer aldığı görülmektedir. 2020 yılında ise yine son sırada yani 30. Sırada yer almaktadır. Bu sebeple, Katar' da faaliyet gösteren Qatar First Bank katılım bankası için yıllar itibari ile ayrı bir inceleme yapılmıştır.

2015 yılına kadar yüksek finansal performansa sahip olan banka, 2015 yılında bir anda düşük finansal performansa sahip olan bankalar arasına gerilemiş ve genel sıralama içerisinde de 29. Sırada yer almıştır.

Katar ekonomisine bakıldığında, 2015 yılına kadar petrol ve doğalgaz fiyatlarının yüksek olduğu ve dolayısı ile hızlı bir ekonomik büyüme gerçekleştiren bir ülkedir. Aynı zamanda, söz konusu büyüme sayesinde 2015 yılına kadar dünyanın en zengin ülkelerinden biri konumuna gelmiştir. Ancak, 2015 yılından itibaren petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki düşüş Katar' ın ekonomik büyümesini oldukça fazla etkilemiştir (URL6). Bu sebeple, Katar' da faaliyet gösteren Qatar First Bank katılım bankasının 2011, 2012, 2013 ve 2014 yıllarında yüksek finansal performansa sahip bir banka ilken, 2015 yılında düşük finansal performansa sahip bankalar arasına gerilediği söylenebilir. Bununla birlikte, Katar' da faaliyet gösteren sadece Qatar First Bank katılım bankası değil, çalışma örneklemine dahil olan bankalar arasından da Katar' da faaliyet gösteren, 2014- 2018 yılları arasında yüksek finansal performansa sahip bankalar arasında yer alan bir banka olmamıştır.

Yukarıda da açıklandığı üzere, 2015–2018 yılları arasında düşük finansal performansa sahip olan bankalar arasında yapılan sıralamada son sıralarda yer alan Qatar First Bank katılım bankası, 2019 yılında yüksek finansal performansa sahip bankalar arasında tekrar yer almış ve genel sıralamada da 9. Sıraya yükselmiştir. Qatar First Bank katılım bankasının kendi web sayfasında yer alan 28 Temmuz 2018 tarihli duyurusunda, bağlı ortaklıklarından biri, Ehm Mağazacılık San.'deki %40 oranındaki payının tamamını satmak üzere şartlı satış sözleşmesi imzaladığını açıklamıştır (URL7). Daha sonra ise banka tarafından %20 oranındaki Memorial Grubuna ait payını sattığı açıklanmıştır (URL8).

Qatar First Bank katılım bankasının 2019 yılında finansal performansında meydana gelen bu artış, pay senedi satışı kaynaklı varlıklarında yaşanan artışın bir yansıması olabilir. Ancak, bu artış sürdürülen faaliyet karını etkilemediği için bankanın 2020 yılında tekrar finansal performans açısından son sırada yer almasının nedeni olarak gösterilebilir.

7. ARAŞTIRMA KISITLARI

Çalışmamızın en önemli kısıtı, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının araştırma örneklemine dahil edilememesidir. Bunun sebebi ise 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığımız Yıllık Programında yer alan "221 No.lu Tedbir" uyarınca "Faizsiz Finans alanında yayımlanan uluslararası standartların mevzuatımıza kazandırılması" görevi KGK' na verilmiştir. Bu kapsamda, 21 Mayıs 2019 tarihinde ve "30780 Sayılı Resmî Gazetede" yayımlanan ve 1 Ocak 2020 veya sonrasında başlayan yıllık hesap dönemlerinde ihtiyari olarak uygulanabilecek standartlar, KGK tarafından yayımlanmıştır. Ancak, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından 2020 yılı sonu itibari ile yayımlanan bağımsız denetim raporlarının ve finansal tabloların faizsiz finans denetim ve muhasebe standartları ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının faizsiz finans muhasebe ve denetim standartlarına uygun henüz raporlama yapmamaları, çalışma sorularımız çerçevesinde araştırma hipotezlerimizi test etmek için kullandığımız yöntemlerde ihtiyaç duyulan verilerin elde edilmesine olanak vermemektedir. Bu sebepler ile ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarına çalışma örneklemimizde yer vermek mümkün olmamıştır.

Faizsiz Finans Denetim Kriterlerinin belirlenmesi aşamasında, araştırma soruları çerçevesinde araştırma sahibinin öznel yargısı kullanılarak oluşturulmuştur.

Örneklem Seçimi başlığı altında da açıklandığı üzere, çalışma örneklemi sekiz farklı ülkede faaliyet gösteren katılım bankalarından oluşmaktadır. Her bir ülkenin kendine özgü ekonomik yapıları, göstergeleri ve farklı para birimlerine sahip olmalarından dolayı çalışma sonuçları ile ilgili genelleme yapılırken bu durum mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışma anakütlesi uluslararası alanda faaliyet gösteren katılım bankalarının tamamından oluşurken, örnekleme dahil olan 30 katılım bankasının varlığı söz konusudur. Bu durumun sebebi ise uluslararası alanda faaliyet gösteren katılım bankalarının verilerine ulaşmakta yaşanan bazı zorluklardır. Bu zorluklardan en önemlisi, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının da içerisinde yer aldığı ve katılım bankalarına ait verilerin tek çatı altında toplandığı ücretsiz ve resmi bir platformun olmamasıdır. Bu sebeple, çalışmanın tamamlanabilmesi için ihtiyaç duyulan verilerin tamamına katılım bankalarının yıllar itibari ile tek tek web sayfaları incelenerek ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu sebeple uluslararası alanda faaliyet gösteren yani çalışma anakütlesini oluşturan bankaların toplam sayısına da ulaşmak mümkün olmamıştır. Yukarıda söz edilen yıllar itibari ile yapılan tek tek inceleme, hem araştırmacıya zaman kaybettirmekte hem de ulaşılabilecek veri sayısını azaltmaktadır. Bu sebeple, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının da içerisinde yer aldığı uluslararası alanda faaliyet gösteren tüm katılım bankalarına ait olan verilere ulaşılabilecek ücretsiz ve resmi bir platform oluşturulmalıdır.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren katılım bankalarına ulaşılmasında yaşanan bir diğer zorluk ise bazı katılım bankaları tarafından düzensiz finansal raporlama yapılmasıdır. Örneğin, çalışma yıllarımızı oluşturan 2011–2020 yılları arasında, 2011 – 2016 yılları için çalışmanın tamamlanabilmesi için ihtiyaç duyulan verilerin tamamına ulaşılabiliyorken, 2017, 2018, 2019 ve 2020 yıllarında bazı katılım bankaları tarafından faaliyet raporlarının yayımlanmaması gibi. Bu durum düzensiz finansal raporlama yapan katılım bankalarının çalışma örnekleminden çıkarılmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda çalışma örneklemine dahil olacak katılım bankalarının 2011 – 2020 yılları arasında kesintisiz olarak faaliyet göstermesi ve kesintisiz olarak bağımsız denetime tabi olması gözetilmiştir. Kesintisiz olarak faaliyet göstermeyen ve bağımsız denetime tabi olmayan katılım bankaları da çalışma örnekleminden çıkarılmıştır.

Tüm bu kısıtlamalardan sonra AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını zorunlu olarak uygulayan ülkeler arasından sadece Bahreyn' de faaliyet gösteren katılım bankaları çalışmaya dahil edilebilmiştir. Yukarıda sayılan kısıtlar nedeni ile AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uygulayan ülkeler olan; Umman ve Suriye' de faaliyet gösteren katılım bankalarına gerek araştırma yıllarımızı kapsayan yıllar için kesintisiz faaliyet göstermemesi ve kesintisiz olarak bağımsız denetime tabi olmaması gerekse verilerine ulaşmakta zorluk yaşanması sebepleri ile çalışmada yer vermek mümkün olmamıştır.

Bir diğer çalışma kısıtı ise literatür taraması sonucu faizsiz finans denetim standartlarına uyum düzeyi ile katılım bankalarının finansal performansın ilişkilendirildiği bir çalışmaya rastlanmamasıdır. Her iki konu ile ilgili hem ülkemiz literatüründe hem de uluslararası literatürde ayrı ayrı çalışmaların var olduğu, ancak her iki konunun birbirleri ile ilişkilendirildiği bir uygulama henüz çalışılmamıştır. Bu sebeple ulaştığımız sonuçlar, önceki çalışmalar ile karşılaştırılarak yorumlanamamıştır.

8. SONUÇ

Araştırmanın ilk aşamasını oluşturan ve Faizsiz Finans Denetim Standartları için belirlenen kriterde en yüksek uyum düzeyi olan bankaların AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını zorunlu olarak uygulayan bir ülke olan olan Bahreyn' de ve gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkeler olan; Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri' nde faaliyet gösteren katılım bankaları olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma örneklemine dahil olan katılım bankaları içerisinden yıllar itibari ile faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterler açısından hem de çalışmanın tamamlanabilmesi için ihtiyaç duyulan verilere erişim açısından en yüksek uyum düzeyi ve en düzenli raporlama yapan ülkelerin söz konusu ülkeler olduğunu söylemek mümkündür. Gerek 1991 yılında kurulan AAOIFI' nın Bahreyn merkezli olması gerekse faizsizlik prensiplerini yüksek düzeyde benimsemesinden dolayı Bahreyn' de faaliyet gösteren katılım bankalarının faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterlere uyum düzeyleri için en üst sırayı Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri ile paylaştığını söylemek mümkündür. Aynı zamanda, Bahreyn, Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri' nde faaliyet gösteren katılım bankaları için ihtiyaç duyulan verilere erişimimiz sırasında ülkede faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından yayımlanan faaliyet raporlarının, finansal tablolarının, bağımsız denetim raporlarının ve Danışma Kurulu Raporlarının detaylı ve düzenli bir şekilde hazırlanmış olduğu tespit edilmekle birlikte, global bir dil olan İngilizce kullanılmıştır. Özetle, Bahreyn, Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri' nde faaliyet gösteren katılım bankaları için çalışmanın tamamlanabilmesi için ihtiyaç duyulan verilere ulaşmakta herhangi bir zorluk yaşanmamıştır.

AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturan ülkeler olan Malezya ve Endonezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları, faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterlere uyum düzeyi açısından çalışma yıllarımız kapsamında orta ve son sıralarda uyum gösteren katılım bankaları arasında yer almışlardır. Genel olarak Malezya' da faaliyet gösteren katılım bankalarında da Bahreyn, Ürdün ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde faaliyet gösteren katılım bankalarında olduğu gibi çalışmanın tamamlanabilmesi için ihtiyaç duyulan verilere erişimde herhangi bir sorun yaşanmamıştır. Sorun yaşanmamasının yanı sıra, Malezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından yıllar itibari ile yayımlanan faaliyet raporlarının hem global bir dil olan İngilizce hem de kendi ülke dillerinde yayımlandığı dikkat çekmiştir. Ancak, Endonezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları için yapılan incelemede, düzenli bir finansal raporlama ile karşılaşılmış olmasına rağmen çalışma yılları olan 2011-2020 yılları arasındaki bazı yıllarda yayımlanan faaliyet raporlarının sadece kendi ülke dilleri ile yayımlandığı görülmüştür. Bu durum, uluslararası çalışmalarda veri kaybına sebep olmakla birlikte,

araştırmacının zaman kaybetmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple, Endonezya' da faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından yayımlanan faaliyet raporları global bir dil olan İngilizce olarak da yayımlanmalıdır.

Faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterlere çalışma yılları kapsamında en düşük uyum düzeyi ise 2015 yılına kadar AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan bir ülke olan Pakistan' da faaliyet gösteren katılım bankaları olmuştur. Ancak, 2015 yılı sonrasında Pakistan' da faaliyet gösteren katılım bankalarında belirlenen denetim standartları kriterlerinde ciddi bir yükseliş görülmüştür. 2015 yılına kadar hep alt sıralarda yer alan Pakistan katılım bankaları, 2015 yılında bünyelerinde AAOIFI ile uyumlu Danışma Kurulu oluşturmaları ile bu yükselişi yaşamıştır. Çünkü AAOIFI ile uyumlu Danışma Kurulunun kurulması ile söz konusu kurul tarafından hazırlanan raporun daha detaylı hale gelmesi, kriterlerin varlığını çoğaltarak katılım bankalarını daha üst sıralara taşımıştır.

Finansal performans açısından değerlendirildiğinde, AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim standartlarını zorunlu olarak uygulayan bir ülke olan Bahreyn'de faaliyet gösteren katılım bankalarının faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterlere uyum düzeyleri oldukça yüksek ve dolayısı ile yapılan sıralamada ilk sıralarda yer aldıkları tespit edilmiştir. Ancak, finansal performans sıralamasında, çalışma yılları içerisinde genellikle orta ve düşük düzeyde finansal performansa sahip bankalar arasında yer almışlardır. Bu doğrultuda, AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının denetim standartları için belirlenen kriterlere uyum düzeyleri yüksek seviyede olsa da aynı şekilde genellikle yüksek düzeyde finansal performansa sahip olan katılım bankaları arasında yer almadıkları tespit edilmiştir.

AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturarak uygulayan ülkeler; Endonezya ve Malezya' da, faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterlere uyum düzeyleri çalışma yıllarımız itibari ile genellikle orta veya düşük düzeyde seyrettiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, finansal performans açısından yapılan sıralamada, genellikle yüksek ve orta seviyede finansal performansa sahip bankalar arasında yer aldıkları görülmüştür.

2015 yılına kadar hemen hemen benzer sonuçlara ulaşılan çalışmada, 2015 yılında yine en çok dikkat çeken durum, 2011 – 2015 yılları arasında son sıralarda yer alan ve AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan bir ülke olan Pakistan' da faaliyet gösteren MCB Islamic Bank katılım bankası ilk sırada yer alarak, yüksek finansal performansa sahip bankalarının içerisine girmesidir. Bankanın finansal verileri ve faaliyet raporu incelendiğinde, yukarıda da belirtildiği üzere, 2015 yılında AAOIFI standartları çerçevesinde Danışma Kurulu oluşturulduğu ve Danışma Kurulu raporunun önceki yıllara göre daha detaylı hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu durum, faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterlere uyum düzeyini arttırmakla birlikte, finansal performansına da yansımıştır. 2015 yılından sonra, 2015–2020 yılları arasında da, 2011–2015 yılları arasındaki sonuçlarda olduğu benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan diğer ülkeler incelendiğinde, 2011 yılında Birleşik Arap Emirlikleri' nde faaliyet gösteren katılım bankasının en yüksek finansal performansa sahip olan katılım bankası olarak ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Ürdün' de faaliyet gösteren katılım bankasının da aynı doğrultuda finansal performans açısından üçüncü sırada yer alarak, yüksek finansal performansa sahip katılım bankaları arasında yer aldığı görülmüştür. 2012–2014 yıllarında da, benzer şekilde sonuçlara ulaşılmıştır.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda, diğer tüm değişkenler sabit kabul edildiğinde (Ceteris Paribus) araştırma sorularımız çerçevesinde oluşturulan hipotezlerin sonuçları aşağıda yer alan tabloda özetlendiği gibidir.

Tablo 8: Araştırma Hipotez Sonuçları

H01: Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uyum göstererek denetim faaliyetlerini gerçekleştirmeleri finansal performanslarını arttırmayabilir.	KABUL
H1: Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını zorunlu olarak uyum göstererek denetim faaliyetlerini gerçekleştirmeleri finansal performanslarını arttırabilir.	RED
HO2: Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturup uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırmayabilir.	KABUL
H2: Katılım bankalarının AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarını baz alarak kendi ülkelerine ait faizsiz finans denetim standartlarını oluşturup uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırabilir.	RED
HO3: Katılım Bankalarının herhangi bir yasal zorunluluğu olmadan, gönüllü bir şekilde AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarına uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırmayabilir.	RED
H3:Katılım Bankalarının herhangi bir yasal zorunluluğu olmadan, gönüllü bir şekilde AAOIFI tarafından hazırlanan faizsiz finans denetim standartlarına uyum sağlamaları finansal performanslarını arttırabilir.	KABUL

Ülkemizde de söz konusu standartların aktif bir şekilde katılım bankaları tarafından uygulanmaya başlanması durumunda; Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, Pakistan, Katar ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde olduğu gibi AAOIFI tarafından hazırlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarını gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkeler statüsünde yer alacaktır. Yapılan araştırma sonucunda da gönüllü (aşamalı) olarak uygulayan ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankalarının gönüllü olarak uygulamaya başlamasından sonra finansal performanslarında meydana gelen artışın ülkemiz katılım bankaları için de yaşanması beklenmektedir. Bunun bir sonucu olarak da, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının müşteri sayılarının, karlılıklarının ve pazar paylarının artması yönünde beklenti mevcuttur (Doğan, 2022: 230). Bununla birlikte yine çalışma kısıtlarında belirtildiği üzere, farklı ülkelerin farklı ekonomik yapıları ve göstergeleri olduğu da mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonraki çalışmalarda, faizsiz finans denetim standartları için belirlenen kriterler araştırmacı tarafından değiştirilebilir. Aynı zamanda, yönetişim standartları için de kriterler belirlenerek çalışma daha kapsamlı bir hale getirilebilir. Bununla birlikte, katılım bankalarının finansal performanslarının ölçülmesi için kullanılan Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri arasından farklı bir yöntem kullanılabilir veya birkaç yöntem birlikte kullanılarak karşılaştırmalı sonuçlar verilebilir. Ayrıca, ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının KGK tarafından yayımlanan söz konusu faizsiz finans denetim standartları ile uyumlu denetim faaliyeti gerçekleştirmeleri ile birlikte finansal performanslarında artış yaşanıp yaşanmadığı araştırma konusu yapılabilir.

Çalışma sonuçları değerlendirilirken, mutlaka araştırma kısıtları da göz önünde bulundurulmalı ve araştırma kısıtları doğrultusunda bir genelleme yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abdi, Y. H. (2018). *Türkiye'de Faaliyet Gösteren İslami Bankaların Çok Kriterli Karar Verme Yöntemlerine Göre Etkinlik ve Verimlilik Açısından İncelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Abduuatif, S. A.A. (2007). *The Application of the AAOIFI Accounting Standards by the Islamic Banking Sector in Saudi Arabia.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Durham University, İngiltere.

Aghasi, A. (2019). *Topsis Yöntemi ile Bankaların Performans Değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

Ağkan, F. (2018). *Katılım Bankalarında Muhasebe Sistemi ve İslami Mali Kuruluşlar Muhasebe ve Denetleme Kurumunun (AAOIFI) Türkiye' deki Finans Kurumlarına Etkileri: Türkiye – Bahreyn Karşılaştırması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Albarrak, H. ve Halaby, S. E. (2019). AAOIFI Governance Standards: Sharia Disclosure and Financial Performance for Islamic Banks. *Journal of Governance and Regulation, 8*(1), 19 -37.

Aytekin, S. ve Sakarya, Ş. (2013). Bist'de İşlem Gören Gıda İşletmelerinin TOPSIS Yöntemi ile Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (21), 30 - 47.

Batır, E. T. (2016). *Türkiye' de Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankaların Karlılık Belirleyicileri ve Etkinlik Yönünden Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Çemberlitaş, İ. (2019). *AAOIFI ve UFRS' ye Göre Teverruk Uygulaması, Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Çöllü, D. A. (2021). Katılım Bankaları Mı? Geleneksel Bankalar Mı? Covid- 19 Salgının Finansal Performans Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Değerlendirme. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(2), 477 – 488.

Darwonto ve Chariri, A. (2019). Corporate Governance and Financial Performance in Islamic Banks: The Role of The Sharia Supervisory Board in Multiple-Layer Management. *Banks and Bank Systems, 14*(4), 183-191.

Demir, M. S. (2015). *Türkiye' de Katılım Bankalarının Gelişimi ve Performanslarının Değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Demirtaş, O. (2019). *Katılım Bankalarının Finansal Performansı Üzerinde Etkili Olan Değişkenlerin Belirlenmesi: Gelişen ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Uygulama.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Deng, H., Yeh, C.H. ve Willis, R.J. (2000*). InterCompany Comparison Using Modified TOPSIS with Objective Weights Computers & Operations Research*, (27), 963-973.

Doğan, İ. (2022). *Katılım Bankalarının Denetim Standartlarına Uyum Düzeylerinin Finansal Performans Üzerindeki Etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Doğan, M. (2013). Measuring Bank Performance With Gray Relational Analysis: The Case Of Turkey. *Ege Akademik Bakış, 13*(2), 215-225.

Dumanoğlu, S. ve Ergül, N. (2010). İMKB'de İşlem Gören Teknoloji Şirketlerinin Mali Performans Ölçümü. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (48), 101-111.

Durmuş, S. ve Ayaydın, H. (2015). *Bankacılık Sistemi Finansal Araçla, Riskler ve Krizler*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Ekhulive, M. E. B. (2018). *Malezya ve Türkiye' de İslami Bankacılığın Etkinlik ve Performans Analizleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Ersoy, M. ve Süner, M. (2019). AAOIFI Standartlarının Türkiye' deki Katılım Bankalarına Olası Etkileri. Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi. 5(2): 226 – 245.

Gezen, A. (2019). Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankalarının Entropi ve WASPAS Yöntemleri ile Performans Analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (84), 213 – 232.

Gözkonan, Ü. H. ve Küçükbay, F. (2019). Katılım Bankaları ile Geleneksel Bankaların ÇKKV ile Performans Değerlendirmesi: TOPSIS ve Gri İlişkisel Analiz Yöntemleri ile Karşılaştırmalı Analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (25), 71 – 94.

Gündoğdu, A. (2018). Türkiye' de Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Gri İlişki Analizi ile Ölçülmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi,* (17. ÜİK Özel Sayısı), 201 – 214.

Harker P. T. (1989). *The Art and Science of Decision Making: The Analytic Hierarchy Process.* New York: Springer Verlag.

Hidayet, S. E. (2014). An Analysis on Disclosures in the Annual Reports of Islamic Banks in Bahrain. *International Journal of Pedagogical Innovations, 2*(1), 1-5.

Ishizaka, A. ve Nemery, P. (2013). Multi-Criteria Decision Analysis Methods and Software, Wiley & Sons, Ltd., Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex, PO19 8SQ.

Karaduman, M. (2016). *Türkiye Bankacılık Sistemindeki Mevduat Bankaları ile Katılım Bankalarının Finansal Oranlar Açısından Lojistik Regresyon Analizi ile Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Karataş, H. (2016). *Katılım Bankaları ve Mevduat Bankaları Finansal Performanslarının Çok Değişkenli Karar Verme Yöntemleri ile Karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Khan, M. T. (2016). *Efficiency of Islamic Banking in Turkey.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Kınık, G. K. (2019). *Bankacılık Sektöründeki Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Kızıltepe, K. ve Yardımcıoğlu, F. (2017). Diyanet Personelinin Faiz Hassasiyeti Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, 3*(2), 172 – 225.

Mukhlisin, M. ve Antonio, M. S. (2018). Meta-analysis on Direction of Accounting Standards for Islamic Financial Institutions: Case Studies in United Kingdom and Indonesia. Jurnal Ilmu Ekonomi Syariah . *Journal of Islamic Economics, 1*(10), 231 – 254.

Nademi, F. (2017). *İslami Bankaların Finansal Performanslarının Ortadoğu Ülkeleri ve Türkiye Bazında Karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Öndeş, T., Çalı, M. S., Aydın, S. ve Muti, A. (2020). Türkiye' de Bulunan Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Electre Yöntemi ile Performans Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 34*(3), 689 – 710.

Özdemir, M. (2015). *TOPSIS, İşletmeciler, Mühendisler ve Yöneticiler İçin Operasyonel, Yönetsel ve Stratejik Problemlerin Çözümünde Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri.* Bursa: Dora Yayınevi.

Parlakkaya, R. ve Çürük, S.A. (2011). Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği. *Ege Akademik Bakış, 11*(3), 397-405.

Sakib, N. (2015). Conformity Level of AAOIFI Accounting Standards by Six Islamic Banks of Bangladesh. *European Journal of Business and Management, 7*(3), 16-23.

Sonel, E., Gür, Ş. ve Eren, T. (2019). Çok Ölçütlü Karar Verme ile Sağlık Turizminde Şehir Seçimi ve Analizi. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 27-39.

Sucu, Ö. (2019). *Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Finansal Performansı Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Sufian, F. ve Noor, M. (2009). The Determinants of Islamic Banks' Efficiency Changes. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, 2*(2), 120-138.

Ullah, Md. H. (2013). Compliance of AAOIFI Guidelines in General Presentation and Disclosure in the Financial Statements of Islamic Banks in Bangladesh. *International Journal of Social Science Research, 1*(2), 111-123.

Yatbaz, A. (2019). *Faizsiz Bankacılık Fon Kullandırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapmasında İncelenmesi: Bir Alan Çalışması.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yıldırım, B. T. ve Önder, E. (Ed.) (2021). *İşletmeciler, Mühendisler ve Yöneticiler için Operasyonel, Yönetsel ve Staratejik Problemlerin Çözümünde Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri.* Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Yıldırım, İ. Ve Çakar, R. (2016). A Study on the Factors Ingluencing the Preference of Islamic Banking. *Press Academia Procedia, 2*(1), 552 – 563.

URL 1 https://katilimfinans.com.tr/dergi/pakistanda-islami-bankacilik-h12826.html(Erişim Tarihi: 08.12.2021).

URL 2 http://aaoifi.com/ageb-separated/?lang=en (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

URL 3 https://www.meezanbank.com/ (Erişim Tarihi: 20.04.2022).

URL4 https://www.mcb.com.pk/(Erişim Tarihi: 24.01.2022).

URL5 https://bankislami.com.pk/(Erişim Tarihi: 25.02.2022).

URL6 https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa(Erişim Tarihi: 19.01.2022).

URL7 https://www.qfb.com.qa/(Erişim Tarihi: 23.03.2022).

URL8 https://www.reuters.com/(Erişim Tarihi: 05.01.2022).